

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra filmových studií

Bakalářská práce

Ferdinand Fořt

Kinematografie a federalizace Československa

Film Industry and the Federalization of Czechoslovakia

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ivan Klimeš

Poděkování

Za cenné rady, připomínky a ochotu srdečně děkuji především vedoucímu této práce doc. PhDr. Ivanu Klimešovi. Dále děkuji Národnímu filmovému archivu za zpřístupnění nezpracovaných fondů, Jiřímu Angerovi za pečlivou korekturu a v neposlední řadě také všem pedagogům a studentům Katedry filmových studií, s nimiž jsem se během studií setkal a kteří mě ovlivnili či inspirovali.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. srpna 2015

.....
Ferdinand Fořt

Abstrakt

Hlavním cílem této bakalářské práce je zmapovat a popsat změny v československé kinematografii vzniklé v souvislosti či následkem federalizace státu, která se uskutečnila s účinností od 1. ledna 1969 prostřednictvím Ústavního zákona č. 143/1968 Sb. o československé federaci. V úvodí části se práce zabývá politickým ovzduším roku 1968 a konkrétními kroky, jež vedly k federalizaci státu. Ve druhém a nejpodstatnějším oddíle je nastíněn postup, jakým bylo realizováno rozdělení kinematografie na federálních principech. Autor si všímá právních aktů, prostřednictvím nichž k tomuto rozdělení došlo, ekonomických aspektů rozdělení, chystaných, avšak nerealizovaných opatření a rovněž dílčích sporných otázek spojených s federalizací, jako byla míra integrace distribuce a zahraničních styků. Ve třetí části je pozornost zaměřena na federální rozdělení Svazu československých filmových a televizních umělců, který však byl vládnoucí posrpnovou mocí nedlouho poté zrušen. Závěrečná část pak představuje krátký exkurz do situace a organizačních změn (nejen) v kinematografii na počátku normalizace.

Klíčová slova

film, kinematografie, filmový průmysl, federalizace Československa, Československo 1968-1970, Československý film, Pražské jaro, Akční program, nástup normalizace

Abstract

The main aim of this bachelor's thesis is to explore and describe changes in Czechoslovak film industry resulting from federalization of Czechoslovakia, which was implemented by Constitutional Act no. 143/1968 Col. On Czechoslovak Federation, effective from 1st January 1969. In its first part the thesis deals with general political atmosphere of fault year 1968 and with particular steps, which had led to the federalization. The second and the most essential section explores the process of separation of film industry on federal principles. The author takes into account legal acts, which implemented this separation and economical side of the separation as well as proposed measures, which were not put into practice and also partial matters connected with federalization such as level of integration of film distribution and foreign affairs. The third part focuses on federal division of Union of Czechoslovak Film and Television Artists, which was however shortly after cancelled by the new political power that had risen after occupation in August 1968. The last section presents brief excursion into the situation and organization changes (not only) in cinematography at the outset of so-called normalization.

Key words

film, cinematography, film industry, federalization of Czechoslovakia, Czechoslovakia 1968-1970, Czechoslovak Film, Prague Spring, Action Programme, entrance of normalization

Obsah

Úvod.....	8
1. Cesta k federaci v turbulentní době.....	11
2. Rozdělení Československého filmu na federálních principech	17
2.1 Česko-slovenské vztahy ve filmovém průmyslu a jeho stav před federalizací státu	17
2.2 Příprava nového uspořádání československé kinematografie	20
2.3 Ekonomické otázky aneb Kdo na koho doplácí?.....	23
2.4 Smlouva ze 13. prosince 1968	25
2.5 Vývoj v roce 1969: unesení vlád republik.....	28
2.6 Nerealizované plány: Výbor československé kinematografie a nový zákon o kinematografii.....	29
2.6.1 Výbor československé kinematografie	29
2.6.2 Nový zákon o československé kinematografii.....	31
2.7 Distribuce.....	33
2.8 Zahraniční styky	37
3. Svaz československých filmových a televizních umělců (FITES): federativní rozdělení a následná likvidace.....	41
3.1 FITES a jeho role během Pražského jara.....	41
3.2 Rozdělení FITES na federálních principech.....	42
3.3 Likvidace FITES.....	44
4. Jak to bylo dál?: Deformace federace, nástup Jiřího Purše a částečný návrat k centralizaci	46
Závěr	49
Přílohy	51
Prameny a literatura	56

Seznam použitých zkratk

ČeFITES	Svaz českých filmových a televizních umělců
ČF	Český film
ČNR	Česká národní rada
ČSF	Československý film
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
FAMU	Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění v Praze
FEX	Československý filmexport
FITES	Svaz československých filmových a televizních umělců
FS	Federální shromáždění
FSB	Filmové studio Barrandov
KF	Krátký film Praha
KPFKE	krajský podnik pro film, koncerty a estrády
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČZ	Komunistická strana českých zemí
KSS	Komunistická strana Slovenska
KVTS	Koordinační výbor tvůrčích svazů
MV SSR	Ministerstvo vnitra Slovenské socialistické republiky
NDR	Německá demokratická republika
ROH	Revoluční odborové hnutí
SČDFU	Svaz československých divadelních a filmových umělců
SF	Slovenský film
SloFITES	Svaz slovenských filmových a televizních umělců
SNR	Slovenská národní rada
SPF	Slovenská půjčovna filmov
SSR	Slovenská socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚPF	Ústřední půjčovna filmů Praha
ÚŘ ČSF	Ústřední ředitelství Československého filmu
USA	Spojené státy americké
ÚV	ústřední výbor
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV KSS	Ústřední výbor Komunistické strany Slovenska

Úvod

Ačkoliv je předkládaná práce pro zjednodušení nazvána *Kinematografie a federalizace Československa*, tak bych chtěl na tomto místě poznamenat, že můj záměr byl poněkud širší. Přestože jsou skutečně hlavním tématem změny ve filmovém průmyslu,¹ k nimž došlo v souvislosti s federalizací Československa, tak by tato práce rovněž měla přinést obecný vhled do institucionálního zázemí československé kinematografie dané doby. Takovéto rozšíření se jevílo jako zcela nezbytné, neboť aby bylo možné psát o změnách a vývoji institucí, tak je třeba si vždy nejprve shrnout stav, v jakém se tyto instituce nacházejí. Sledované období jsem se rozhodl vymežit roky 1968 až 1970, přesněji od ledna 1968, kdy nastává začátek obrodného procesu v Československu a začíná se otevřeně mluvit o federalizaci státu, až do počátku tzv. období konsolidace a normalizace, které bylo v kinematografii spojeno s nástupem Jiřího Purše do funkce ústředního ředitele Československého filmu.

V této práci se záměrně nezabývám velkými díly a tvůrci oné přelomové doby, záměrně neberu v potaz estetickou stránku filmů ani konkrétní příběhy zainteresovaných osobností, a to především z důvodu, že tyto tematické oblasti již byly více či méně detailně zpracovány v jiných publikacích.² Svou pozornost jsem naopak zacílil na institucionální prostředí v československém filmu té doby, na němž byla filmová kultura při absenci svobodného trhu zcela závislá. Po vzoru historiografických východisek nové filmové historie³ se tedy zaměřuji na dosud poněkud opomíjenou oblast dějin československého filmu, jež sice z perspektivy průměrného čtenáře filmologických publikací není natolik atraktivní jako osudy tvůrců nebo umělecký rozbor filmu, ale to nic nemění na faktu, že tvoří důležitou součást filmové historie.

První kapitola práce by měla čtenáři osvětlit politickou situaci, přinést přehled událostí, jež vedly k federalizaci Československa, a v základních bodech přiblížit stav československých vztahů té doby. V druhé kapitole, jež by měla představovat těžiště práce, se

¹ Zcela záměrně jsem vynechal oblast televize, jejímž zahrnutím by rozsah předkládané bakalářské práce nabobtnal na délku diplomové práce a zároveň by tím práce ztratila sevřenost a jasné zaměření.

² Téma České nové vlny zpracovali ve svých publikacích mj. Jan Žalman, Peter Hames, Stanislava Přádná nebo Jiří Cieslar, tématu normalizace se pak vedle dílčích studií věnoval ve své knize Štěpán Hulík (2011).

³ Srov. Petr Szczepanik, Úvod. Nová filmová historie, kulturní dějiny a archeologie médií. In: Petr Szczepanik (ed.), *Nová filmová historie*. Praha: Herrmann & synové 2004, s. 9-41.

zaměřím na samotné rozdělení Československého filmu v souvislosti s ústavním zákonem č. 143/1968 Sb. o československé federaci. Nejdříve se budu zabývat česko-slovenskými vztahy ve filmovém průmyslu a v obecné rovině stavem filmového průmyslu před federalizací (podkapitoly 2.1), dále přípravami na federativní uspořádání a změnami, které byly provedeny ještě před oficiálním oddělením organizace Slovenský film (podkapitola 2.2), ekonomickými otázkami filmového průmyslu (podkapitola 2.3), poté samotnými právními akty, jimiž byla federalizace kinematografie realizována (podkapitola 2.4 a 2.5) a v neposlední řadě také chystanými opatřeními, jež však nakonec nebyla uskutečněna (podkapitola 2.6). Poté svou pozornost zacílím na dvě oblasti filmového průmyslu, ohledně jejichž rozdělení a nové podoby se vedly asi největší debaty a které prošly v době federalizace státu podstatnými změnami a to je distribuce (podkapitola 2.7) a zahraniční styky (podkapitola 2.8).

Ve třetí části se zaměřím na FITES, který jsem vyčlenil do samostatné kapitoly především proto, že se jednalo o samostatný útvar organizačně nezávislý na ČSF. Z toho důvodu může tato kapitola působit nesourodě a svým rozsahem by nejspíše vydala na samostatnou stať, ale rozhodl jsem se ji ve stručné podobě do práce zařadit, neboť na příkladu FITES je možné ukázat, jak bylo možné federalizaci provést bezkonfliktně, symetricky a čistě (i když je jasné, že to byla svou povahou i velikostí úplně jiná instituce než masivní Československý film). Stručně nastíním působení FITES během Pražského jara (podkapitola 3.1) a jeho rozdělení na federativních principech (podkapitola 3.2), které však nemělo dlouhého trvání, jelikož FITES byl nedlouho poté zlikvidován (podkapitola 3.3).

Druhá a třetí kapitola by tak měly čtenáři přinést vhled do organizačních struktur československé kinematografie v přelomovém období Pražského jara a v posrpnové době, kdy se ještě na plné obrátky nerozjel proces normalizace. Závěrečnou čtvrtou kapitolu je pak možné vnímat jako jakýsi dovětek, bez kterého by práce nebyla kompletní. Stručně v ní shrnu další vývoj v období počátku normalizace, a to jednak ve vrcholné politice a státoprávním uspořádání státu a zadruhé ve filmovém průmyslu, kde bylo třeba kromě kádrových čistek provést také částečný návrat k centralizaci a dořešit postavení Českého filmu.

Během bádání jsem narážel na četná úskalí, která měla vliv na výslednou podobu práce. Jedním z nich byl fakt, že fondy Národního filmového archivu ze sledovaného období nejsou zpracovány, a proto jsem musel procházet velké množství neutříděných,

nesourodých a často neúplných dokumentů, takže mohlo dojít k přehlédnutí některých relevantních listin. Stejně tak je nezpracovaný fond Ústredie slovenského filmu Slovenského filmového ústavu, do něhož jsem navíc nezískal přístup. Druhým výrazným úskalím byl fakt, že o podstatné části rozhodování, jednání a dohodách funkcionářů neexistují záznamy, jelikož často buďto vznikaly v zákulisí, nebo byly záznamy o nich zničeny. Můžeme se tedy mnohdy jen dohadovat, jaké opatření bylo učiněno ze svobodné vůle, jaké na základě tlaku z vyšších míst a kdo všechno uplatňoval svůj vliv na řízení kinematografie.

1. Cesta k federaci v turbulentní době

Asi nenajdeme na světě stát, v němž by vedle sebe žilo dva či více národů a zároveň byl jejich vztah ideální a zcela harmonický. Mezi takovými „bratrskými“ národy totiž často bývají velké kulturní, ekonomické, demografické, mocenské či náboženské rozdíly, které se dříve či později začnou projevovat v podobě výrazných trhlin bratrského svazku.⁴ Nejinak tomu samozřejmě bylo i v Československu, v němž byly zájmy polovičního Slovenska na jednu stranu často přehlíženy, ale na druhou stranu je nesporné, že Slovensko z tohoto svazku již od vzniku republiky v roce 1918 výrazně těžilo, a to jak z ekonomického, tak kulturního hlediska.⁵ Míra autonomie, kterou Slovensko získalo po 2. světové válce, však skutečně byla poměrně nízká a většina důležitých rozhodnutí přicházela z Prahy.

V druhé polovině roku 1967 vrcholila v Československu krize zkostnatělého neostalinského systému, který představoval především první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) a zároveň prezident Československé socialistické republiky (ČSSR) Antonín Novotný. Došlo ke dvěma událostem, díky kterým se v ÚV KSČ zformovala velmi silná skupina odpůrců Novotného a metod, jež reprezentoval. První z těchto událostí bylo říjnové zasedání ÚV KSČ, na němž vznikl vyhrcovaný spor mezi Novotným a zástupci Komunistické strany Slovenska (KSS), jehož důvodem bylo necitlivé a urážlivé chování Novotného během návštěvy na Slovensku a jeho ignorance vůči řešení slovenské otázky.⁶ Druhým impulsem pak byly tzv. Strahovské události, označované též jako „Chceme světlo!“, kdy byl brutálně rozehnán protest cca 2000 studentů ze strahovských kolejí, kteří žádali ukončení výpadků elektřiny.⁷ Kritika způsobu vládnutí KSČ sílila a na následujícím zasedání v prosinci 1967 již skupina odpůrců vystoupila otevřeně a ve vzrušené atmosféře bylo jednání přerušeno do ledna

⁴ Příkladů takových komplikovaných vztahů můžeme hledat celou řadu nejen v historii, ale i v současnosti, a to od balkánského poloostrova, přes Španělsko a Belgie až po Britské ostrovy.

⁵ Česko-slovenskými vztahy se v českém prostředí dlouhodobě a detailně zabývá prof. Jan Rychlík, naposledy ve své obsáhlé shrnující publikaci *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992* (Praha: Vyšehrad 2012).

⁶ Ján Grónský, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III, 1960-1989*. Praha: Karolinum 2007, s. 92.

⁷ [Autor neuveden], heslo „Strahovské události“. *Wikipedie*, b. d. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Strahovské_události> [cit. 15. 11. 2014].

1968.⁸ V lednu pak na základě sílícího tlaku ústřední výbor rozhodl o rozdělení funkce prezidenta republiky a prvního tajemníka ÚV KSČ. Prezident Novotný byl na základě vlastní žádosti uvolněn z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a plénum do této funkce zvolilo Alexandra Dubčeka, jenž byl již od roku 1963 prvním tajemníkem ÚV KSS.⁹

Právě zmíněné lednové plénum ÚV KSČ otevřelo cestu době tání v období od ledna do srpna 1968, pro niž se vžil symbolický název „Pražské jaro“. Pod hesly jako „socialismus s lidskou tvář“ nebo „demokratický socialismus“ slibovala vládnoucí garnitura občanům Československa tzv. „obrodný proces“, který měl přinést mnoho pozitivních změn a reforem. Tento demokratizační proces našel své explicitní vyjádření v Akčním programu KSČ, jenž byl zadán k vypracování počátkem února 1968¹⁰ a přijat na plenárním zasedání ÚV KSČ 5. dubna 1968. Tímto dokumentem ÚV KSČ předkládal „straně a všem pracujícím naší socialistické vlasti“¹¹ program politické práce pro nejbližší období, v němž strana mimo jiné uznávala chyby, k nimž v minulosti docházelo, reflektovala, že se stát ocitl v hluboké společenské krizi, a rámcově navrhovala řadu opatření, změn a reforem, které měly společnost z této krize vyvést. Navzdory této kritice do vlastních řad však program nepřekračoval stávající rámec státního zřízení a politického systému.¹²

Součástí tohoto dokumentu byl kromě již zmíněných demokratizačních reforem také návrh federalizace Československa. Do té doby totiž bylo Československo unitárním státem „dvou rovnoprávných bratrských národů, Čechů a Slováků“,¹³ se značně asymetrickým ústavním uspořádáním. Zatímco na Slovensku fungovala Slovenská národní rada (SNR) jakožto zastupitelský zákonodárný orgán „státní moci a správy na Slovensku“,¹⁴ tak Česko oproti tomu žádný obdobný orgán nemělo, jelikož zde funkci zákonodárného sboru plnilo

⁸ J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 92.

⁹ [Autor neveden], Zpráva ze zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa. *Rudé právo* 48, 1968, č. 5 (6. 1.), s. 1.

¹⁰ J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 92.

¹¹ *Akční program KSČ přijatý na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 5. dubna 1968*. Praha: Svoboda 1968, s. 2.

¹² J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 93.

¹³ Čl. 1 odst. 2 zákona č. 100/1960 Ústava Československé socialistické republiky. U právních předpisů používám zkrácenou citaci podle citační normy ČSN ISO 690:2011 dostupné na WWW: <<https://sites.google.com/site/novaiso690/co-norma-neresi/zkony-ap>> [cit. 2. 11. 2014]. Veškeré takto citované předpisy jsou snadno dostupné např. na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/>> [cit. 2. 11. 2014].

¹⁴ Čl. 73 odst. 1 ústavního zákona č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky. Podrobně jsou Slovenské národní orgány upraveny v Hlavě šesté (čl. 73 až 85) – SNR tvořili poslanci voleni na čtyři roky, v rámci SNR mohli být zřizovány komise SNR jako iniciativní, kontrolní a výkonné orgány pro jednotlivé úseky činnosti SNR (čl. 78), výkonným orgánem SNR pak bylo šestnáctičlenné Předsednictvo (čl. 83 až 85).

celostátní Národní shromáždění, které bylo nadřazené SNR. Tato nežádoucí asymetrie byla především ze slovenské strany vnímána jako určité příkoří, jelikož na Slovensku vznikala oprávněný pocit, že o všem důležitém se rozhoduje v Praze, na čemž příliš nezměnil ani společný dokument ÚV KSČ a ÚV KSS¹⁵ „Za plnější uplatnění SNR“ z roku 1964, jenž měl zažehnat narůstající napětí v česko-slovenských vztazích.¹⁶ Přímo v Akčním programu je přiblížen praktický dopad této asymetrie: „V českých krajích při neexistenci vlastních národních orgánů vzbuzoval dojem nadbytečnosti slovenských národních orgánů. Na Slovensku zase vyvolával přesvědčení, že Slováci si doma nevládnou a že se o všem rozhoduje výlučně v Praze.“¹⁷ Jako řešení je v Akčním programu navrženo socialistické federativní uspořádání jako „uznávaná a osvědčená státoprávní forma soužití rovnoprávných národů.“¹⁸ Je zde zmíněna potřeba přijmout ústavní zákon, který by zakotvil symetrické uspořádání ještě před nejbližšími volbami do Národního shromáždění a SNR, a dále jsou zde nastíněny hlavní úkoly k posílení úlohy slovenských národních orgánů a k zajištění rovnoprávnosti slovenského národa.¹⁹

Poté, co byl přijat Akční program, tak začaly naplno i přípravy nového uspořádání, diskuze o něm živě probíhaly nejen ve státních a stranických orgánech, ale také v médiích a neformálně na veřejnosti.²⁰ Vládním usnesením z 15. května 1968 byl zřízen Výbor pro přípravu nového státoprávního uspořádání a zároveň ustavena komise pro řešení odborných otázek, kterou vedl místopředseda vlády Gustáv Husák.²¹ Následně probíhaly rozsáhlé diskuze a objevily se různé koncepce nového uspořádání. Z Moravy například pocházel návrh, jenž počítal s federací třech státních celků – Čech, Moravy a Slezska a Slovenska.²² Nejvíce se však nakonec jednalo o dvou koncepcích – jedné slovenské, která vycházela z oficiálního přípravného návrhu SNR a jež se očekávatelně vyznačovala snahou

¹⁵ Ve stranických strukturách rovněž fungovalo asymetrické uspořádání.

¹⁶ Zdeněk Jičínský, *Vznik České národní rady v době Pražského jara 1968 a její působení do podzimu 1969*. Praha: Nakladatelství Svoboda 1990, s. 11. Tento pokus však nebyl úspěšný, napětí naopak spíše narůstalo, především z důvodu chování prezidenta Novotného a jeho přehlíživého postoje ke slovenským otázkám, o němž se zmiňuji již na začátku této kapitoly.

¹⁷ *Akční program KSČ přijatý...*, s. 26-27.

¹⁸ Tamtéž, s. 27.

¹⁹ Tyto volby byly naplánovány na rok 1968, ale kvůli dalšímu vývoji byly opakovaně odkládány a nakonec se vůbec neuskutečnily.

²⁰ Z. Jičínský, *Vznik České národní rady...*, s. 16.

²¹ Komise byla složena z právníků, ekonomů, historiků a dalších odborníků. J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 163.

²² Z. Jičínský, *Vznik České národní rady...*, s. 15. Zde dodejme, že takové uspořádání by jako jediné přineslo populační symetrii, neboť by každý ze států měl přibližně stejný počet obyvatel (tj. cca 5 milionů).

svěřit maximum moci národním republikám a jejich orgánům.²³ Česká koncepce vypracovaná Zdeňkem Jičínským a Jiřím Grospičem oproti tomu vycházela z toho, že je účelné, aby federace využívala dosavadního stupně integrace, a proto postulovala širší a silnější postavení federace, a zároveň více spojovala federalizaci s obecnějším procesem demokratizace.²⁴ Muselo tedy dojít ke kompromisu mezi těmito dvěma návrhy. Výsledky práce komise posoudilo a doplnilo předsednictvo vlády 26. července 1968 a ve stejný den i komise předsednictva ÚV KSČ. Vládní komise poté na tomto základě vypracovala 7. srpna 1968 Návrh zásad federativního uspořádání ČSSR, který byl předložen veškerým vrcholným českým a slovenským státním i stranickým orgánům.

Jak už bylo řečeno, na české straně v té době absentovala vlastní národní reprezentace, jež by byla SNR rovnocenným partnerem při jednání o federalizaci. Českou stranou byl proto vznesen oprávněný požadavek, aby byla tato diskrepance odstraněna již v období příprav federace. 10. srpna 1968 proto Národní shromáždění na základě návrhu ÚV Národní fronty²⁵ zvolilo prozatímní Českou národní radu (ČNR),²⁶ jejíž omezená pozice byla upravena v ústavním zákoně č. 77/1968 Sb. o přípravě federativního uspořádání z 24. června 1968.²⁷ Úkolem ČNR podle tohoto zákona bylo „vyjadřovat národní politické stanovisko k uspořádání vztahů českého a slovenského národa a zajišťovat přípravné práce spojené s ustavením českého národního státního orgánu.“²⁸

Jak známo, tento vývoj, jenž měl kromě federalizace spět rovněž k demokratizaci státu, byl násilně přerušen v noci z 20. na 21. srpna 1968 invazí vojsk pěti států Varšavské smlouvy v čele s armádou Sovětského svazu do Československa.²⁹ Ačkoliv měla tato událost zásadní vliv na směřování Československa v dalších více než dvaceti letech a postupně udusila naprostou většinu demokratizačních snah, tak je třeba říct, že neměla podstatný

²³ Tamtéž, s. 14.

²⁴ Pro úplnost dodejme, že ve Výboru se objevil ještě jeden český návrh vytvořený Jiřím Boguszakem, který koncipoval ještě volnější spojení než návrh SNR, ale jednání výrazně neovlivnil. Tamtéž, s. 16.

²⁵ J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 163.

²⁶ Z. Jičínský, *Vznik České národní rady...*, s. 18.

²⁷ V tomto zákoně je mj. také stanovena potřebná kvóta tří pětin všech poslanců Národního shromáždění zvolených v českých krajích a stejně tak na Slovensku k přijetí ústavního zákona upravujícího státoprávní vztahy mezi českým a slovenským národem.

²⁸ § 3 odst. 2 zákona č. 77/1968 Sb. o přípravě federativního uspořádání.

²⁹ Na tomto místě se nebudu touto událostí dále zabývat, ne však samozřejmě proto, že by nebyla důležitá (právě naopak), ale především proto, že se odchyluje od tematického zaměření této práce a proto, že ji považuji za notoricky známou.

vliv na proces vzniku ústavního zákona³⁰ a federalizace tak zůstala jediným realizovaným bodem dubnového Akčního programu KSČ. Naopak se zdá, že okupace a následná jednání v Moskvě federalizaci ještě uspíšily, jelikož při těchto jednáních hráli důležitou roli Slovinci, kteří tvořili podstatnou část jak vyložených kolaborantů (Biřák, Indra), tak důležitých přítakávačů sovětskému diktátu (Husák).³¹

Na základě již zmíněného Návrhu zásad federativního uspořádání ČSSR bylo vyhotoveno (ještě před vojenskou intervencí) stanovisko k federalizaci ČSSR (tzv. Politická směrnice) k XIV. mimořádnému sjezdu KSČ svolanému na září, jež rovněž posloužilo k přípravě článkovaného znění kýženého zákona.³² 25. září 1968 byly pak rozpracovány zásady a struktura připravovaného zákona o československé federaci předloženy „k posouzení a diskuzi“ veřejnosti.³³ Na zářijovém sjezdu bylo rovněž stanoveno, že návrh ústavního zákona o československé federaci má být Národnímu shromáždění předložen tak, aby mohl být projednán a schválen do 28. října 1968, tedy k příležitosti 50. výročí vzniku Československa. K tomu nakonec skutečně došlo a v předvečer tohoto výročí byl na slavnostním zasedání za přítomnosti prezidenta Ludvíka Svobody jednomyslně všemi přítomnými poslanci schválen jako ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci.³⁴ Poté byl 30. října 1968 v Bratislavě tento zákon ústavními činiteli slavnostně podepsán.

S účinností od 1. ledna 1969 se tedy Československé socialistická republika stala federativním státem dvou socialistických republik, čemuž odpovídala i konečně symetrická struktura zastupitelských sborů. Na federální úrovni stálo Federální shromáždění (FS), na úrovni republik ČNR a SNR a na místní úrovni národní výbory.³⁵ Od nynějška se působnost rozdělovala na (i) výlučně svěřenou ČSSR,³⁶ (ii) dále na společnou působnost ČSSR a obou republik³⁷ a (iii) v čl. 9 byly poté zbytkovou klauzulí veškeré ostatní věci svěřeny do působnosti ČSR a SSR. Důležitým bodem zákona byl tzv. zákaz majorizace

³⁰ J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 163.

³¹ Husák sice do Moskvy odjížděl v pozici populárního bývalého politického vězně a jednoho z důležitých reformátorů, ale v následujících letech se připojil ke konzervativním normalizátorům, kteří bezvýhradně spolupracovali s okupanty. Jan Rychlík, *Češi a Slovinci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Vyšehrad 2012, s. 503-504.

³² J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 163.

³³ Tamtéž.

³⁴ J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 167.

³⁵ čl. 2 odst. 2 Ústavního zákona č. 143/1968 Sb. o československé federaci.

³⁶ Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci, čl. 7.

³⁷ Tamtéž, čl. 8.

zakotvený v čl. 42 zákona o československé federaci, který spočíval v tom, že při schvalování důležitých zákonů poměrně široce vymezených v čl. 42 odst. 2 nemohla česká strana přehlasovat tu slovenskou (poslanci hlasovali v těchto případech odděleně).

Pro téma této práce je pak relevantní především čl. 134 citovaného zákona, podle nějž „Vláda republiky organizuje a zajišťuje plnění úkolů v oblasti hospodářské, kulturní a sociální výstavby republiky...“ V duchu tohoto článku tedy musely být novému státoprávnímu uspořádání přizpůsobeny i veškeré instituce s dosavadní celostátní působností, včetně Československého filmu (ČSF). Za zmínku však ještě stojí, že určitou část činnosti ČSF bylo přece jen možné zařadit do působnosti federace. Podle čl. 7 odst. 1 písm. a) citovaného ústavního zákona totiž do výlučné působnosti Československé socialistické republiky patřila: „zahraniční politika, uzavírání mezinárodních smluv, zastupování Československé socialistické republiky v mezinárodních vztazích...“, tedy činnost, kterou v ČSF zajišťoval především Československý filmexport.

Závěrem kapitoly dodejme, že zatímco českou veřejností byl jako nejdůležitější bod Akčního programu a celého Pražského jara vnímán demokratizační proces, tak pro Slováky byla hlavním požadavkem právě federalizace. Naopak z české strany lze mluvit o jistém podcenění významu změny státoprávního uspořádání, které mělo tehdy i později pro český národ zásadní a často nepříznivé důsledky.³⁸ Pod heslem obrany národních zájmů se totiž na Slovensku mohli spojit do jednoho šiku reformní komunisti s bývalými podporovateli Novotného a budoucími konzervativními normalizátory...³⁹

³⁸ Z. Jičínský, *Vznik České národní rady...*, s. 6.

³⁹ Jakými byli například již zmínění Gustáv Husák, Vasil Biľak nebo Alois Indra. J. Rychlík, *Češi a Slováci...*, s. 466.

2. Rozdělení Československého filmu na federálních principech

2.1 Česko-slovenské vztahy ve filmovém průmyslu a jeho stav před federalizací státu

Slovenský filmový průmysl byl po 2. světové válce oproti tomu českému výrazně pozadu. Lze říct, že v něm chybělo téměř vše podstatné: síť kin byla poměrně řídká, chyběla nejen profesionální studia a filmová technika, ale také zkušení filmoví umělci, technici či pedagogové. Možná to bylo jedním z důvodů, či spíše symptomů, proč došlo ke zjevnému nedopatření, když v § 2 odst. 1 znárodnovacím dekretu č. 50/1945 Sb. o opatřeních v oblasti filmu byly uvedeny pouze podniky v zemích České a Moravskoslezské. Tento nedostatek nakonec nezabránil znárodnění slovenského filmového průmyslu, ale formálně byl se zpětnou účinností napraven až téměř o dva roky později nařízením SNR č. 56/1947.

Od počátku znárodněné kinematografie se na vybudování slovenské kinematografie výrazně podílela ta česká. To bylo také výslovně deklarováno v usnesení předsednictva ÚV KSČ z 18. dubna 1950 o tvůrčích úlohách československého filmu: „Významnou úlohou našeho filmu je rozvíjení filmové tvorby a výroby na Slovensku. České filmové výrobě a všem českým filmovým pracovníkům připadá tu čestná úloha poskytovat všestrannou bratrskou pomoc rodící se slovenské filmové výrobě. Zvláště jde o vybudování potřebných technických zařízení na Slovensku, o školení kádrů slovenských filmových pracovníků, o pomoc českých filmových odborníků při zhotovování slovenských filmů apod.“⁴⁰ A nutno dodat, že v následujících desetiletích český film tuto úlohu plnil. Jelikož na Slovensku až do roku 1964⁴¹ nebylo možné studovat žádný filmový obor, tak roli filmové vysoké školy s celostátní působností plnila pražská FAMU a technické a administrativní filmové pracovníky zase pro celý stát vychovávala Střední průmyslová škola filmová v Čimelicích.⁴² Ve slovenských průmyslových závodech probíhaly v 50. letech náborové na FAMU a vliv této školy je výrazně znát v tvorbě mladých

⁴⁰ Za vysokou ideovou a uměleckou úroveň československého filmu. Usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ o tvůrčích úkolech československého filmu. *Rudé právo* 30, 19. 4. 1950, č. 92, s. 3. Srov. též *KSČ a československá kinematografie (Výbor dokumentů z let 1945 – 1980)*. Praha: ČSFÚ 1981, s. 70.

⁴¹ Kdy byl na VŠMU v Bratislavě otevřen obor filmová a televizní dramaturgie. Václav Macek, Jelena Paštéková, *Dejiny slovenskej kinematografie*. Martin: Osveta 1997, s. 122.

⁴² Tamtéž, s. 123.

slovenských režisérů (nejen) generace 60. let.⁴³ Praha pro ně představovala zdroj kontaktů, inspirace i spojení se západním světem.⁴⁴ Kromě toho se ve sféře výroby čeští umělci a technici hojně podíleli na slovenských filmech a časté byly též praxe slovenských pracovníků na Barrandově.

Od svého znárodnění se československý filmový průmysl nacházel v procesu téměř permanentní reorganizace.⁴⁵ Docházelo ke změnám, které přinášely buďto větší míru centralizace či decentralizace, symetrie či asymetrie. K jistému ustálení došlo až v roce 1962, kdy byl vládním nařízením č. 13/1962 Sb. o nové organizaci Československého filmu z 2. února zřízen Československý film⁴⁶ jako výrobní hospodářská jednotka⁴⁷ kulturního charakteru a samostatná organizace v rámci Ministerstva školství a kultury⁴⁸ s celostátní působností.⁴⁹ Základním úkolem Ústředního ředitelství ČSF, které bylo též jedním z podniků ČSF, bylo podle tohoto nařízení „organizovat, řídit, koordinovat a kontrolovat po stránce ideové, umělecké, technické a hospodářské tvorbu filmů a jejich úpravu, dále laboratorní zpracování a půjčování filmů, dovoz a vývoz filmů, archivování a dokumentaci filmů a obstarávání technických potřeb v oblasti kinematografie.“⁵⁰

V době, o níž pojednává tato práce, se ČSF skládal z následujících podniků: Ústřední ředitelství ČSF (ÚŘ ČSF), Filmové studio Barrandov (FSB), ČSF Bratislava, Krátký film Praha (jehož součástí bylo i gottwaldovské studio), Ústřední půjčovna filmů Praha (ÚPF), Filmové laboratoře Praha, Filmový průmysl Praha a FEX.⁵¹ Celý slovenský film byl tedy poněkud nedůstojně redukován na jeden podnik v rámci ČSF, což odráželo asymetrickou

⁴³ Bývalo jim dokonce vyčítáno, že jsou jejich filmy neslovenské, ale mentálně a způsobem vyprávění české (např. *Slávnost v botanickej záhrade*, Elo Havetta, 1969). Peter Mihálik, *Život na divoko. Filmové a televizní noviny* 2, 1968, č. 20, s. 3.

⁴⁴ V. Macek, J. Paštěková, *Dejiny slovenskej...*, s. 122.

⁴⁵ V letech 1945-1965 došlo asi ke dvaceti organizačním změnám. Pavol Bauma, *Ekonomika československého filmu*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo technickej literatúry 1965, s. 70.

⁴⁶ Z názvu tedy bylo nově vynecháno slovo „státní“.

⁴⁷ Uvádím ve správnějším tvaru „výrobní hospodářská jednotka“, i když někde se uvádí „výrobně hospodářská jednotka“ (tento tvar ponechávám, pokud se nachází v názvu dokumentu). K tomu viz D. Šlosar, *Výrobně hospodářské jednotky. Naše řeč* 41, 1958, č. 9-10, s. 294. Dostupný na WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4661>> [cit. 26. 6. 2015].

⁴⁸ Od 20. 1. 1967 došlo ke změně na Ministerstvo kultury a informací a od 8. 1. 1969 k další změně názvu na Ministerstvo kultury. Do 8. 4. 1968 byl ministrem Karel Hoffman, od 8. 4. 1968 jej vystřídal Miroslav Galuška, který byl ve funkci do 10. 7. 1969, kdy ho nahradil Miloslav Brůžek. [Autor neuveden], *Historie ministerstva, Dějiny ministerstva kultury. Ministerstvo kultury*, b. d. Dostupný na WWW: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1839>> [cit. 26. 11. 2014].

⁴⁹ § 1 odst. 1 vládního nařízení č. 13/1962 Sb. o nové organizaci Československého filmu.

⁵⁰ Tamtéž, § 4 odst. 1.

⁵¹ Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1966-1970*. Praha: Československý filmový ústav 1976, s. 14.

organizaci celého státu, ale zároveň toto uspořádání (především v prvním desetiletí po znárodnění) mělo jistou logiku, neboť jak zmiňuji výše, tak slovenská kinematografie nebyla na úplnou nezávislost připravená a rovněž ze své částečné závislosti mohla těžit a těžila. Tato závislost pak v praxi znamenala například to, že každý slovenský scénář musel být poslán do Prahy a schvalován ÚŘ ČSF, zatímco kupříkladu vydávání nových románů slovenských spisovatelů schvalování v Praze nepodléhalo.⁵² Ústřední ředitel dále ve vztahu k ČSF Bratislava schvaloval např. kulturně politické akce v zahraničí, všechny zahraniční koprodukce nebo kooperace, zásady mzdové politiky nebo plány investic a technického rozvoje.⁵³

Ačkoliv lze mluvit o jisté nevyváženosti, a přestože hlavní těžiště filmového průmyslu se nacházelo v Česku, tak nesmíme zapomínat, že v ČSF Bratislava již před federalizací státu probíhala výrazná výstavba, rozvoj a snaha o soběstačnost.⁵⁴ Oblastní ředitel ČSF Bratislava Ctibor Štítnický roku 1967 prohlásil, že plán výstavby bratislavského studia Koliba na příštích pět let zabezpečuje dobudování uzavřené produkčně-technické základny schopné provádět všechny výrobní a laboratorní postupy – slovenský film by pak konečně mohl soutěžit s českým filmem, na jehož produkčně-technickém zázemí byl stále závislý.⁵⁵ Výstavba však postupovala neuspokojivě pomalu z důvodů chybějících pracovních sil, nízké úrovně organizace práce a také nedostatku deviz na nákup moderní techniky.⁵⁶ Přesto slovenské vyhlídky působily nadějně, a to jednak z důvodu nástupu novým slibných a osobitých tvůrců, jako byl Juraj Jakubisko, Elo Havetta nebo Dušan Hanák, a jednak z důvodu rozvoje koprodukční a zakázkové tvorby.⁵⁷ Slovenské Studio hraných filmů v té době vyrábělo 7 až 8 celovečerních filmů, ale mělo ambice a předpoklady zvýšit počet na

⁵² Miloš Fiala, Film, federace – a nová vlna [rozhovor se Ctiborem Štítnickým]. *Rudé právo* 49, 1968, č. 305 (9. 11.), s. 3.

⁵³ Zásady řízení a organizace na Ústředním ředitelství Československého filmu, s. 12. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/BI/5P/2K.

⁵⁴ Již 1. 7. 1966 byl neúspěšně předložen ústřednímu řediteli ČSF a zároveň příslušným orgánům předsednictva SNR a ÚV KSS návrh na symetrické řešení postavení filmu v Československu na základě principů Slovenského národního povstání. Ctibor Štítnický: Osamostatnenie slovenskej kinematografie. *Nové slovo* 10, 1968, č. 21, s. 27.

⁵⁵ Pavol [Pavel] Branko, Koliba: Nultý rok federalizace, slovo mají ředitelé [rozhovor s Pavolem Baumou a Ctiborem Štítnickým]. *Film a doba* 15, 1969, č. 7, s. 343.

⁵⁶ Tamtéž, s. 343.

⁵⁷ Zmíňme například koprodukce s Francií *Muž, který luže* (L'Homme qui ment; Alain Robbe-Grillet, 1968), *Královská polovačka* (La Chasse royale; François Letierrier, 1969) nebo západoněmecký film *Michael Kohlhaas – obchodník s koňmi* (*Michael Kohlhaas - Der Rebell*; Volker Schlöndorff, 1969), jenž vznikl ve spolupráci s Columbia Pictures.

12.⁵⁸ Ve Studiu krátkých filmů vznikalo asi 150 filmů a součástí ČSF Bratislava bylo i Studio dětského filmu, jež vyrobilo jeden celovečerní a dva až tři krátké nebo středometrážní filmy ročně.⁵⁹

Potřeba větší samostatnosti slovenského filmu byla vnímána i ve vedení ČSF ještě předtím, než se v ČSSR začalo otevřeně mluvit o federalizaci, což dokazuje mj. dokument týkající se organizačních změn ústředního ředitelství: „Jeví se potřebným svěřit oblastnímu ředitelství ČSF v Bratislavě [...] komplexní odpovědnost za rozvoj filmového podnikání na Slovensku. Oblastní ředitel [...] má nést v budoucnosti plnou a nedílnou odpovědnost za filmovou tvorbu, za rozvoj filmové distribuce na Slovensku a za vytváření dalších nezbytných podmínek k tomu, aby slovenská kinematografie se zdárně vyvíjela.“⁶⁰

Ústředním ředitelem ČSF byl téměř po celá šedesátá léta český politik Alois Poledňák (od 6. července 1959 do 22. září 1969) a oblastním ředitelem ČSF Bratislava byl ve sledovaném období federalizace slovenský básník Ctibor Štítnický (od 1. ledna 1967, kdy bylo oblastní ředitelství vytvořeno do 7. listopadu 1969), jenž byl současně i prvním náměstkem ústředního ředitele, a právě tyto dva muže můžeme označit za hlavní aktéry rozdělení československé kinematografie na federálních principech.⁶¹ A ačkoliv se oba stali oběťmi kádrových opatření na začátku normalizace, tak velká část jimi provedených změn v organizaci ČSF jejich působení přežila.

2.2 Příprava nového uspořádání československé kinematografie

Hlavní aktéři rozdělení ČSF na federálním principu s jednáním nijak neotáleli. Naopak, v určitých případech i o více než půl roku předstihli účinnost ústavního zákona o československé federaci, především proto, aby přechod na samostatné organizace od 1. ledna 1969 mohl být co nejplynulejší. Již 5. dubna 1968⁶² kolegiální porada ÚŘ ČSF projednala Návrh akčního programu Československého filmu. Jeho autoři vycházeli ze zásady Akčního programu KSČ: „Rovnoprávné postavení národních kultur vyžaduje

⁵⁸ I. Krchňavá, Hovoříme s ředitelem studia Koliba soudruhem C. Štítnickým. Oč jde slovenským filmařům. *Rudé právo* 48, 1968, č. 148 (30.5.), s. 5.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Dokument z podzimu 1967, b. d. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

⁶¹ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 14.

⁶² Tedy ve stejný den, kdy byl přijat na plenárním zasedání ÚV KSČ Akční program KSČ.

rovnoprávné postavení národních institucí“,⁶³ a počítali tedy s tím, že bude potřeba zpracovat návrh nové organizace československé kinematografie.⁶⁴ Od té doby začala diskuze o tom, jak přesně federalizaci provést, a variant bylo samozřejmě na stole několik. Asi nejzajímavější z těch nerealizovaných počítala se zrušením podnikového systému a vytvoření jedné podnikové organizace Český film.⁶⁵ Tato varianta by nejsymetričtěji odpovídala dosavadnímu uspořádání slovenského filmu, v čemž byla shledávána její výhoda,⁶⁶ ale přednost nakonec dostalo jiné řešení.

Již v průběhu roku 1968, tedy ještě před účinností ústavního zákona, došlo po dohodě představitelů obou kinematografií k výraznému přenesení pravomocí do Bratislavy a působnost ÚŘ ČSF se čím dál více omezovala jen na českou kinematografii. Nejdříve byly od 1. května 1968 přeneseny konkrétní pravomoci přímo na oblastního ředitele ČSF Bratislava.⁶⁷ A poté byla s účinností od 1. července 1968 rozhodnutím ústředního ředitele ČSF převedena působnost ekonomického útvaru ÚŘ ČSF na ekonomické útvary Oblastního ředitelství ČSF v Bratislavě,⁶⁸ a tím pádem získala Bratislava ekonomickou nezávislost.

Rozšířením pravomocí zahraničního oddělení dále vznikl zárodek budoucí slovenské obdoby Filmexportu s názvem Slovakofilm.⁶⁹ Navíc byla rozhodnutím ředitele ČSF Poledňáka (se souhlasem ministra kultury a informací Miroslava Galušky) ze dne 28. června 1968 vydána zřizovací listina Slovenské pojičovny filmov Bratislava,⁷⁰ jež se od 1. července 1968 stala samostatným podnikem v rámci ČSF Bratislava.⁷¹ Oba tyto závody byly již organizačně začleněny do působnosti Oblastního ředitelství ČSF v Bratislavě, které de facto spravovalo své záležitosti samostatně, i když stále bylo oficiálně navázáno na centrální úřady. Toto uspíšení faktického rozdělení kinematografie jednoznačně svědčí o ochotě vedení ČSF vyřešit česko-slovenské vztahy v kinematografii

⁶³ *Akční program KSČ přijatý...*, s. 58.

⁶⁴ Návrh akčního programu Československého filmu, s. 3. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/BI/5P/3K.

⁶⁵ Podklad k jednání o organizaci Čs. filmu, b. d., s. 4. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

⁶⁶ Přípomínky k V. variantě organizace filmu, 19. 4. 1968. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

⁶⁷ Zásady federatívneho usporiadania slovenského filmu, b. d., s. 6. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/1P/9K. Srov. Správa o komplexnom rozbere činnosti Československého filmu Bratislava za rok 1968, s. 1. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/4P/9K. Ani jeden z dokumentů neuvádí přesné vymezení přenesených pravomocí, ale lze se domnívat, že se jednalo o většinu pravomocí, které mohl ústřední ředitel ČSF na Slovensku uplatňovat.

⁶⁸ Rozhodnutí o přenesení pravomocí v řízení slovenského filmu, s. 1. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/1P/9K.

⁶⁹ V. Macek, J. Paštéková, *Dejiny slovenskej...*, s. 263.

⁷⁰ NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R8/AII/3P/7K.

⁷¹ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 348.

co nejrychleji a nijak nebránit slovenské straně v nezávislosti. Před datem účinnosti ústavního zákona o československé federaci však ještě nemohlo dojít k úplnému rozdělení, jak vysvětluje Poledňák v rozhovoru pro *Květy*: „Protože [...] neexistují české národní orgány a dosud platí zásady jednotného finančního vztahu k centrálním úřadům a institucím, jsou všechny otázky stále ještě projednávány jednotně, samozřejmě po dohodě s vedením Slovenského filmu. Počítáme však, že v nejbližší době budou přijaty statuty obou národních kinematografií, ve kterých budou přesně stanovena práva a vztahy k budoucím národním a celostátním orgánům.“⁷²

V tomto případě tedy došlo k faktickému uspíšení rozdělení, které se však neopíralo o žádný zákonný předpis, jak později potvrzuje v květnu 1969 v rozhovoru pro *Film a dobu* první náměstek ústředního ředitele Slovenského filmu Pavol Bauma: „Tady byl faktický vývoj právním předstižen. Československý film jako instituce de facto už neexistuje, na jeho místě vzniká Český a Slovenský film. De iure je tento nový stav stále pouze vládním návrhem, o jehož schválení se ovšem nepochybuje, a tak se na obou stranách už postupuje ve smyslu vládního návrhu.“⁷³ Že Pavol Bauma neměl, co se týče neexistence ČSF, tak úplně pravdu, si povíme dále. Zde ještě zmiňme, že formální neexistence samostatného Slovenského filmu nebránila tomu, aby byl v tisku Ctibor Štítnický již od června 1968 označován za ústředního ředitele Slovenského filmu.⁷⁴

Stejně jako celá federalizace státu bylo i rozdělení kinematografie na federálních principech z pochopitelných důvodů vnímáno na Slovensku jednoznačně pozitivně, což dokládají i slova Ctibora Štítnického: „Nerovnoprávné postavení slovenského filmu působilo často negativně, vyvolávalo alergie a komplexy. S osamostatněním naší kinematografie, k níž právě dochází, zmizí zábrany, neboť se vytvářejí rovnocenné podmínky. V nejbližších 4-5 letech, kdy se na Kolibě dobuduje výrobně technická základna, vzniknou normální předpoklady pro tvořivé soutěžení našich bratrských národů i na tomto poli.“⁷⁵

O čem se v tisku tolik nemluvalo, ale po čem bylo při přípravě federalizace kinematografie rovněž voláno, byla nižší míra direktivního řízení ze strany státní správy, omezení vnějších

⁷² V. Bystrov, Alois Poledňák o budoucnosti českého filmu. *Květy* 18, 1968, č. 43, s. 10.

⁷³ P. Branko, *Kolibá: Nultý rok...*, s. 343.

⁷⁴ Josef Vagaday, *Rok přelomu slovenské kinematografie [rozhovor se Ctiborem Štítnickým]*. *Mladá fronta* 24, 1968, č. 176 (27. 6.), s. 2.

⁷⁵ Tamtéž.

vlivů na kinematografii a větší samostatnost jednotlivých podniků ČSF.⁷⁶ Je však samozřejmé, že tento požadavek nemohl být po srpnu 1968 naplněn, a tak se reformy ve filmovém průmyslu omezily pouze na větší samostatnost slovenského filmu.

2.3 Ekonomické otázky aneb Kdo na koho doplácí?

Velice oblíbeným tématem při česko-slovenských lidových debatách a sporech byla otázka Kdo na koho doplácí?, jež se v období příprav federalizace přenesla i na stránky novin.⁷⁷ Velká část Čechů, především ze starších generací, se stavěla k federalizaci odmítavě právě z důvodu obav ze zdražení státní správy.⁷⁸ Proto byly jakékoliv informace ohledně doplácení na Slovensko velice citlivé. Výrazným způsobem tak zapůsobil článek v časopise *Doba*, který přišel s informací, že Slovenský film počítá na rok 1969 s dotací ve výši 16 milionů korun.⁷⁹ Zatímco totiž český film byl zcela soběstačný a v roce 1968 měl aktivní bilanci ve výši 4,7 milionu korun, tak slovenský byl 12 milionů v minusu.⁸⁰

Tento v tehdejších cenách propastný rozdíl pak musel na stránkách časopisu *Film a divadlo* vysvětlovat první náměstek ústředního ředitele Slovenského filmu ekonom Pavol Bauma⁸¹ a jeho vysvětlení, je dlužno, dodat poměrně přesvědčivé. Jednak zcela správně relativizuje pojem ztrátovosti v socialistické centrálně řízené ekonomice, v níž má spíše význam účetní, nežli skutečně ekonomický.⁸² Dále podotýká, že do federálního rozdělení se sice vykazovaly výsledky i zvlášť za jednotlivé státy, ale vzhledem k asymetrickému modelu byly značně zkreslené. Do české bilance se totiž započítávalo jednak ziskové hospodaření celého *Filmexportu*, a to i tehdy, pokud obchodoval slovenskými filmy. A do české bilance rovněž spadalo hospodaření *Filmových laboratoří Praha*, které od 1. ledna 1967 zvýšily

⁷⁶ Ke struktuře čs. kinematografie, b. d. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

⁷⁷ J. Rychlík, *Češi a Slováci...*, s. 483.

⁷⁸ Tamtéž, s. 482.

⁷⁹ Eva Jelínková, Na okraj filmové federace. *Doba* 1, 1969, č. 1, s. 26.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ pb, Je slovenský film po federalizácii strátový? [rozhovor s Pavolem Baumou]. *Film a divadlo* 13, 1969, č. 10, s. 10-11.

⁸² Tamtéž, s. 10.

ceny za výrobu distribučních kopií o 48 %, a tím se dostaly do výrazného zisku,⁸³ čímž podle Baumy docházelo k čtyřmilionovému přesunu do Česka (resp. Barrandova).⁸⁴

Přesto však tyto výsledky skutečný stav do značné míry odrážely, neboť Česko mělo oproti Slovensku hned několik nesporných výhod. Jednak to byl více než dvojnásobný počet obyvatel,⁸⁵ což je u filmu jakožto masově exploatované zábavy zcela zásadní ukazatel. V počtu kin a tržbách byl ovšem rozdíl ještě markantnější než v počtu obyvatel. Na 2500 českých kin připadalo něco málo přes 1000 slovenských kin,⁸⁶ na tržbách měl slovenský film podíl okolo 22 %⁸⁷ a filmů se na Slovensku točilo čtyřikrát až pětkrát méně než v Česku.⁸⁸ Propastný rozdíl (nejen) v účetní bilanci chtěl Slovenský film alespoň částečně vyvážit jednak tím, že by trval na tom, aby se v jeho nově vybudovaných laboratořích vyráběla alikvotní část kopií odpovídající tržbám (tedy 22 %), dále urychleným vybudováním velkých účelových a ziskových kin ve městech (malá kina už v této době byla často nerentabilní) a v neposlední řadě vytvořením vlastní obdoby Filmexportu Slovakofilm, který vznikl již v roce 1968.⁸⁹

Pro účtování společných akcí, služeb prováděných jednou kinematografií pro obě, dovozu filmů apod. byl pro rok určen 1969 jako závazný poměr 78 : 22, který odpovídal poměru tržeb za rok 1967.⁹⁰ Při jednáních spojených s federalizací kinematografie se zástupci národních kinematografií nemohli shodnout na úhradách za předávání českých a slovenských filmů navzájem. Zatímco slovenská strana trvala na fixních cenách, česká strana chtěla, aby byl vyplácen druhé kinematografii podíl na tržbách ze vstupného.⁹¹

⁸³ Vzhledem k tomu, že od roku 1957 kina nespádala pod ČSF, tak vlastně celý průmysl byl až do prudkého zvýšení cen laboratoří v účetní ztrátě, která však neodrážela skutečný stav. Tamtéž, s. 10-11.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Podle sčítání obyvatel z roku 1970 žilo v Česku přibližně 9,8 milionu obyvatel, zatímco na Slovensku 4,5 milionu, to je přibližně 68,5 % oproti 31,5 %. Autoři neuvedeni, hesla „Obyvatelstvo Česka“ a „Demografia Slovenska“. *Wikipedia*, b. d. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Obyvatelstvo_Česka>, <http://sk.wikipedia.org/wiki/Demografia_Slovenska> [oboje cit. 17. 11. 2014].

⁸⁶ E. Jelínková, *Na okraj filmové...*, s. 26.

⁸⁷ pb, *Je slovenský film...*, s. 11.

⁸⁸ Zatímco v Česku se v letech 1966 až 1970 točilo 29 až 33 filmů ročně, na Slovensku to bylo 7 až 9, přičemž však Slovensko výrazně převyšovalo Česko v podílu barevných filmů (například v letech 1968 a 1969 v Česku barevné filmy tvořily čtvrtinu produkce, zatímco na Slovensku polovinu). J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 160 a 353.

⁸⁹ pb, *Je slovenský film...*, s. 11.

⁹⁰ Návrh zásad nové soustavy řízení v Československém filmu ze dne 5. 11. 1968, s. 1. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/1P/9K.

⁹¹ Informativní zpráva o jednání se zástupci Čs. filmu Bratislava ve dnech 8. a 9. října 1968, 10. 10. 1968. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/2P/3K.

Nakonec se obě strany dohodly, že bude vyplácena částka na úrovni průměrných cen dovážených filmů (opět v poměru 78 : 22).⁹²

Vraťme se ale ještě na chvíli k tržbám - ve sledované době stále platil dekret presidenta republiky č. 50/1945 Sb. o opatřeních v oblasti filmu, který v často citovaném § 3 stanovuje, že „Výtěžků, získaných z podnikání podle tohoto dekretu, použije ministr informací především k provozu, k výstavbě a k dalšímu rozvoji československého filmovnictví ve všech jeho odvětvích.“ Film tedy měl být soběstačný a finance získané ze znárodněné kinematografie měly ve filmu zůstat, což má ale hned několik háčeků. Jednak takové ustanovení nemá ve státem řízené ekonomice, kde jsou direktivně určovány ceny, přílišný význam. Navíc předpis obsahuje důležité slovo „především“, které v praxi umožňovalo výtěžky z kinematografie používat i v jiných oblastech průmyslu. A v neposlední řadě byla správa kin od roku 1957 přenesena na národní výbory, které nadále odváděly Československému filmu asi 40 % tržeb (o tom více v podkapitole 2.7).

2.4 Smlouva ze 13. prosince 1968

Přestože rozdělení kinematografie bylo fakticky provedeno již v průběhu roku 1968 (viz podkapitolu 2.2), tak stále bylo třeba učinit nějaký veřejný slavnostní akt, který by toto rozdělení stvrdil. Jako příhodnou se pro takový akt jevílo konání Dnů českého filmu v bratislavském kině Mier 12. a 13. prosince 1968. Při té příležitosti byla v pátek 13. prosince 1968 v budově SNR slavnostně podepsána smlouva (pro úplné znění smlouvy viz Přílohu 1.), jejímiž signatáři byli hlavní představitelé obou kinematografií Poledňák se Štítnickým.⁹³

V preambuli této smlouvy stálo, že „nejlepší zárukou plného rozvoje obou národních kinematografií je jejich rovnoprávné postavení a rovnocenné podmínky.“⁹⁴ Svými podpisy ředitelé potvrdili svébytnost české a slovenské národní kinematografie jako dvou samostatných národních organizací, jež v sobě zahrnují celou oblast filmové tvorby,

⁹² Záznam o jednání s vedením Slovenského filmu, konaném dne 7. února 1969 v Gottwaldově. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/2P/5K.

⁹³ V. Bystrov, Federace i v kinematografii. *Svobodné slovo* 24, 1968, č. 337 (18.12.), s. 4. (V tomto článku je však smlouva nazývána nepřesně „dekretem“.)

⁹⁴ Opis smlouvy Federativní uspořádání československého filmu a vzájemná spolupráce ze 13. 12. 1968, s. 1. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

zpracování, distribuce a vývozu filmu.⁹⁵ Dále byly ve smlouvě vypočítány zásady, jež měly platit pro obě národní kinematografie a které se jednak týkaly organizace (v čele obou kinematografií stojí rovnoprávná ústředí, přičemž Ústředí českého filmu podléhá přímo české vládě a Ústředí slovenského filmu slovenské vládě; v čele ústředí stojí ústřední ředitelé, které odvolává národní vláda⁹⁶). Poté ve smlouvě následují obecné zásady, jež by měly být v obou národních kinematografiích uplatňovány: respektování zásad Dekretu č. 50/1945 o opatřeních v oblasti filmu; vytváření prostoru pro svobodu filmového umění v souladu s posláním socialistické kultury; vytváření optimálních podmínek pro všestrannou spolupráci, upevňování vztahu tvůrců a zabezpečení nejvýhodnějších podmínek pro šíření filmových děl vzájemně v obou republikách.⁹⁷ Obě národní kinematografie se rovněž zavázaly: uzavírat smlouvy mezi partnerskými útvary podle charakteru jejich činnosti; uplatňovat zásady demokratického řízení a progresivního podnikání, přičemž se měly řídit společně dohodnutými zásadami v otázkách rozvoje, finanční, plánovací a cenové politiky, odměňování, technických a právních norem, devizového hospodaření a investiční politiky.⁹⁸

V oblasti zahraniční obchodní činnosti měly mít obě kinematografie tato práva: vyvážet svá díla ve vzájemné úzké spolupráci a pomoci; při dovozu filmů ze zahraničí a při nekomerční činnosti úzce spolupracovat a samostatně sjednávat a provádět koprodukční, zakázkovou a agenturní činnost.⁹⁹ V neposlední řadě smlouva řeší rovnoprávnost národních půjčoven filmů, vědecko-výzkumných filmových ústavů a filmoték a vyzdvihuje úzkou spolupráci s uměleckými svazy, především s FITES.¹⁰⁰

Pokud lze nějak smlouvu hodnotit, tak je třeba říct, že důležitější než její obsah a právní význam byl samotný akt jejího podpisu. Bylo žádoucí nějak veřejně a oficiálně obě národní

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž, s. 2.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž, s. 2 - 3. Toto však údajně bylo v rozporu s vyhláškou ministerstva zahraničního obchodu č. 121/1968 Sb. o udělování oprávnění k provozování zahraničně obchodní činnosti, podle které bylo třeba nejprve získat oprávnění k provádění zahraniční obchodní činnosti. Žádost o toto oprávnění však Slovenský film podal až 23. 10. 1969. Zpráva o výsledku prověrky hospodárnosti při vynakládání materiálových a finančních prostředků v podniku Čs. filmexport, 18. 5. 1970 (vzata na vědomí předsednictvem ÚV KSČ dne 19. 6. 1970), s. 2. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971, sv. 130, ar. j. 206, bod 4.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 3.

kinematografie odloučit, ačkoliv fakticky již do jisté míry odloučené byly,¹⁰¹ což potvrzuje Poledňák v rozhovoru pro *Květy*, když na otázku, zda k rozdělení kinematografie vlastně došlo již jeho červnovým rozhodnutím, odpovídá následovně: „Ano, došlo k tomu, že vedení slovenského filmu v Bratislavě dostalo stejnou pravomoc, jakou mělo do té doby naše ústřední ředitelství v Praze.“¹⁰² Rozhodně tedy nelze smlouvu vnímat jako akt diskontinuity, ale pouze symbolické završení procesu decentralizace, jenž probíhal nejen v roce 1968, ale i dříve v průběhu 60. let.

O tom, že smlouva měla především deklaratorní a proklamační povahu, svědčí také fakt, že ji podepisoval ústřední ředitel v podstatě se svým podřízeným funkcionářem (I. náměstkem). Většinu z toho, co smlouva stanovuje, mohl ústřední ředitel stejně tak dobře provést jednostranným aktem podle § 5 vládního nařízení č. 13/1962 Sb. o nové organizaci Československého filmu, který stanoví, že „rozsah pravomoci a odpovědnosti ústředního ředitele Československého filmu a ředitelů podřízených organizací stanoví statut, který vydá ústřední ředitel Československého filmu se souhlasem ministra školství a kultury.“ Konstitutivní povahu pak lze spatřovat v samotném zřízení organizace Slovenský film, i to však bylo možné provést pouhým rozhodnutím ústředního ředitele ČSF, který byl podle § 1 odst. 4 citovaného vládního nařízení „oprávněn se souhlasem ministra školství a kultury zřizovat, měnit a rušit podřízené hospodářské organizace.“ Možná proto se pak v příloze usnesení vlády ČSR č. 125/1969 Sb. (viz následující podkapitulu a Přílohu 2.) uvádí, že k vnitřnímu rozdělení ČSF na Český film a Slovenský film došlo rozhodnutím ústředního ředitele ČSF a tato smlouva v ní vůbec není zmiňována.

Co se týče podrobných principů a detailních úprav, tak tato poměrně krátká třístránková smlouva pouze odkazuje na v té době chystaný zákon o kinematografii (jenž však nakonec nebyl přijat, viz podkapitulu 2.6.2) a statuty jednotlivých podniků. Vůbec se smlouva nezmiňuje o ÚŘ ČSF, jelikož se v době podpisu ještě stále počítalo, že bude nahrazeno Výborem československého filmu (viz podkapitulu 2.6.1).

¹⁰¹ Jako nepřesné se tedy jeví tvrzení, že k rozsáhlému přenesení pravomocí ústředního ředitele ČSF na oblastního ředitele ČSF Bratislava došlo touto dohodou. J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 14 a s. 348.

¹⁰² V. Bystrov, Alois Poledňák o budoucnosti českého filmu. *Květy* 18, 1968, č. 43, s. 10.

2.5 Vývoj v roce 1969: unesení vlád republik

Ačkoliv již bylo rozdělení kinematografie prosincovou smlouvou a předchozími opatřeními fakticky provedeno, tak až do června 1969 chyběl jakýkoliv právní předpis týkající se nového uspořádání. Jelikož zcela nový zákon o kinematografii byl stále v nedohlednu, tak vláda ČSR na schůzi dne 25. června 1969 svým usnesením č. 125/1969 alespoň vzala na vědomí „Zprávu o organizačních opatřeních v oblasti Československého filmu v důsledku federálního uspořádání státu a zásady ekonomického řízení“ (pro úplné znění této zprávy viz Přílohu 2.).¹⁰³ Jejím obsahem bylo především konstituování subjektu Český film, do něhož byly začleněny Filmové studio Barrandov, Krátký film Praha, ÚPF, Filmové laboratoře, Filmový průmysl a Československý filmexport.¹⁰⁴

Druhým bodem tohoto usnesení byl zpětný souhlas s tím „aby filmové podniky v České socialistické republice [...] a Ústřední ředitelství Českého filmu s účinností od 1. ledna 1969 hospodařily ve smyslu části II. vládního nařízení č. 100/1966 Sb. (o plánovitém řízení národního hospodářství – pozn. autora) podle zásad zainteresovanosti na hrubém důchodu.“¹⁰⁵ Nově tedy měly být podniky ČSF¹⁰⁶ (a v návaznosti na to i jejich pracovníci) motivovány k větší efektivitě, jelikož neodváděly veškerý svůj zisk, ale pouze procentní odvod z hrubého důchodu ve výši 16 %, jak bylo určeno v příloze usnesení č. 125/1969 s názvem Zásady ekonomického řízení českého filmu.¹⁰⁷

Je však třeba říct, že celé toto usnesení bylo značně provizorní, nouzové a zaměřené především na vyřešení ekonomických otázek. Přijato bylo až po dlouhém projednávání a připomínkovém řízení,¹⁰⁸ a jak později uvádí vedoucí legislativního oddělení Blahoslav Penz, tak nebylo doprovázeno řádnou právní delimitací ČF od federálního ČSF.¹⁰⁹ To jen svědčí o tom, že s příchodem nové politické garnitury bylo čím dál těžší prosazovat i věci související s federalizací, které na první pohled nemusely normalizátorům vadit.

¹⁰³ Usnesení vlády č. 125/1969 z 25. 6. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R8/AII/3P/7K. Jednalo se v podstatě o formální schválení dohody ústředního ředitele A. Poledňáka s náměstkem ministra pro plánování J. Matouškem ze 7. 1. 1969. Zpráva o výsledcích rozboru hospodářské činnosti Ústředního ředitelství Čs. filmu za rok 1969, s. 15. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/2P/4K.

¹⁰⁴ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 14.

¹⁰⁵ Usnesení vlády 125/1969 z 25. 6. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R8/AII/3P/7K.

¹⁰⁶ Vyjma Filmových laboratoří a Filmového průmyslu.

¹⁰⁷ Zásady ekonomického řízení českého filmu (příloha usnesení vlády č. 125/1969). NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R8/AII/3P/7K.

¹⁰⁸ Dokument pro poradu vedení ÚŘ, Věc: Organizační a ekonomické opatření v oblasti Českého filmu, 22. 7. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AII/4P/7K.

¹⁰⁹ Blahoslav Penz, Vývoj a organizační změny, 25. 5. 1970. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R8/AII/3P/7K.

Jako určitý zrcadlový protějšek tohoto usnesení lze vnímat usnesení vlády SSR č. 282/1969 ze dne 15. září 1969, kterým bylo vzato na vědomí konstituování Slovenského filmu a jeho začlenění do oblasti rozpočtu SSR. Toto usnesení mělo v zásadě stejnou strukturu jako to české – jeho součástí byla Správa o organizačních opatřeních v oblasti Československého filmu, vykonaných v důsledku federativního usporiadania štátu a Zásady ekonomického riadenia Slovenského filmu s platností od 1. ledna 1969.¹¹⁰

2.6 Nerealizované plány: Výbor československé kinematografie a nový zákon o kinematografii

2.6.1 Výbor československé kinematografie

Od počátku příprav federalizace kinematografie se počítalo se zřízením společného federálního orgánu. Již v Návrhu akčního programu v Československém filmu, který projednala kolegiální porada ÚŘ ČSF 5. dubna 1968, se uvádí: „Je však již dnes zřejmé, že se v dnešní podobě (ÚŘ ČSF – pozn. autora) přežívá a že jeho funkce přejde na společný orgán obou národních částí kinematografie, že to bude orgán koordinující některé společné činnosti a na základě analýz vytvářející koncepční úvahy o rozvoji filmového podnikání.“¹¹¹ V průběhu příprav byl tento orgán nazýván Výbor československé kinematografie, Výbor české a slovenské kinematografie nebo také Společný poradní sbor české a slovenské kinematografie. Nemělo se jednat o orgán nadřízený národním kinematografiím, ale spíše o orgán s funkcí poradní, reprezentativní a koordinační. Počítalo se s tím, že bude mít 30 členů a bude paritně složen z představitelů české a slovenské kinematografie, zástupců FITES, Odborového svazu, Svazu novinářů a provozovatelů kin. Scházet se měl jednou za čtvrt roku střídavě v Praze a v Bratislavě, a stejně tak se měli po roce střídát v předsednictví ředitelé obou národních kinematografií.¹¹²

Tento orgán měl posuzovat a projednávat všechny otázky, které představují společný zájem obou národních kinematografií, zejména pak: stav a tendence v rozvoji filmové tvorby, výsledky a činnost distribučních organizací, výsledky a rozvoj zahraničního

¹¹⁰ Správa o komplexnom rozbere činnosti Slovenského filmu Bratislava za rok 1969. Bratislava: Ústredí slovenského filmu 1970, s. 1.

¹¹¹ Návrh akčního programu v Československém filmu, s. 3. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/BI/5P/3K.

¹¹² Výbor československé kinematografie (koncepte), b. d., s. 2. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

obchodního podnikání, plány nekomerční činnosti s filmem v zahraničí, plány akcí s domácími a zahraničními filmy (pokud by měly celostátní charakter), úkoly vědecké filmové práce, stav, činnost a plány filmotéky, práci s filmem na československých zastupitelských orgánech, právní normy dotýkající se společných činností a finanční otázky (pokud by měly vztah k federálnímu rozpočtu).¹¹³ Výsledkem projednávání pak mělo být doporučení ředitelům národních kinematografií.

Strany se však nebyly schopny shodnout na jeho definitivní podobě, o níž nebylo jasno ani po uzavření smlouvy 13. prosince 1968, a lze tedy říct, že byla promeškána příležitost, aby takový kolegiální orgán vůbec vznikl. Ačkoliv práce na přípravě statutu Výboru pokračovaly i v průběhu roku 1969 (jak vyplývá z porad vedení ČSF¹¹⁴), tak po odvolání Aloise Poledňáka z funkce ústředního ředitele ČSF a jeho nahrazení Jiřím Puršem (23. září 1969), bylo fakticky potvrzeno setrvání ÚŘ ČSF jako federálního orgánu. Jiří Purš záhy po svém jmenování od 1. října 1969 dosadil do funkce I. náměstka Bohumila Steinera, dosavadního vedoucího odboru ideologického oddělení ÚV KSČ, který byl současně od 1. listopadu 1969 pověřeným ředitelem Českého filmu.¹¹⁵

Ačkoliv se můžeme o přesných důvodech nerealizace Výboru československé kinematografie a nedotažení symetrického uspořádání ČSF na federálních principech jen dohadovat, tak je jeho důvod tak trochu nasnadě. Obecně totiž platí, že centralistické řízení sice může v některých případech ubírat na efektivitě správy (oproti řízení na principech subsidiarity), ale na druhou stranu zjednodušuje uplatňování moci a kontroly v dané instituci. Stejně tak kolegiální orgán může být hůře ovládán z vyšších pozic než orgán monokratický, který lze navíc poměrně jednoduše vyměnit (oproti třicetičlennému sboru). Především však chystaný Výbor neměl mít rozhodovací pravomoci, ale měl vydávat pouze doporučení, což by mělo za následek ztrátu centrální kontroly nad kinematografií. Že tento vývoj po srpnu 1968 představoval hrozbu, potvrzuje s odstupem i Jiří Purš: „Prosazovaly se návrhy, aby se jednotlivé úseky řídily samostatně, pokud možno bez kulturně politicky vyspělých pracovníků, ale samosprávným systémem. Tyto snahy se projevovaly především

¹¹³ Výbor československé kinematografie (Výbor české a slovenské kinematografie (koncepce), b. d., s. 2. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹¹⁴ Např. kartony NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AII/4P/7K nebo NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/2P/5K.

¹¹⁵ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 21.

v návrzích na zrušení ústředního ředitelství Čs. filmu, na atomizaci filmových podniků a úplnou autonomii jednotlivých tvůrčích skupin...“¹¹⁶

V konkrétním případě kinematografie však nelze mluvit o úplném návratu k centralismu, neboť Slovenskému filmu jeho relativní nezávislost už zůstala. Ústřední ředitelství ČSF zaměřovalo svou činnost především na českou kinematografii, ale i nadále plnilo roli ústředního orgánu.¹¹⁷ V jeho kompetenci zůstaly mezinárodní styky, mzdová a cenová politika, základní koncepce tvorby a distribuce, technická normalizace a vědeckotechnický výzkum.¹¹⁸

Jistou analogii a zároveň důvod toho, proč nebyla federalizace kinematografie dokončena lze hledat v (ne)federalizaci KSČ. Již od počátku příprav federativního uspořádání ČSSR se jako se samozřejmostí počítalo rovněž s federalizací KSČ, a tedy vznikem Komunistické strany českých zemí (KSČZ) jako symetrického protějšku KSS.¹¹⁹ Důvod nerealizace tohoto logického plánu lze hledat v působení Sovětského svazu po vojenské intervenci v srpnu 1968. Ačkoliv se v tzv. Moskevském protokolu přímo nemluví o federativním uspořádání, tak je známo, že představitelé sovětské strany se vyslovovali proti federalizaci KSČ, a také k ní nakonec nedošlo.¹²⁰ Naopak byl restaurován centralistický asymetrický systém, který v novém rozložení sil vyhovoval politickému vedení slovenského národa, které v období normalizace zaujalo v KSČ, a tedy i v ČSSR, vedoucí politické pozice.¹²¹

2.6.2 Nový zákon o československé kinematografii

Nové legislativní akty jsou obvykle připravovány ve státních úřadech, veřejnoprávních podnicích apod. kontinuálně, a zdaleka ne všechny se následně skutečně stanou součástí právního řádu. Nejinak tomu bylo i v ČSF, kde byla dlouhodobě pocíťována potřeba komplexní zákonné úpravy filmu, jež by doplnila či nahradila dosavadní nedostatečnou úpravu, kterou představoval především dekret prezidenta republiky č. 50/1945 Sb. a vládní

¹¹⁶ Jiří Purš, *Obrysy vývoje československé národně kinematografie (1945-1980)*. Praha: Československý filmový ústav 1985, s. 88.

¹¹⁷ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 14.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Z. Jičínský, *Vznik České národní rady...*, s. 52.

¹²⁰ Ačkoliv již byl na stránkách Rudého práva 10. 8. 1968 publikován nový návrh stanov federalizované KSČ, který měl být přijat na 14. sjezdu strany. Tamtéž, s. 52-53.

¹²¹ Tamtéž, s. 52.

nařízení č. 13/1962 Sb. o nové organizaci Československého filmu (viz kapitolu 2.1). I v případě ČSF byly tyto snahy kontinuální a objevovaly před i po roce 1968, i když žádný komplexní zákon nakonec nebyl přijat, a tak zmíněné dva předpisy platily po celé období normalizace.

Ačkoliv nemá příliš velký smysl se do detailu zabývat každým připravovaným předpisem, který neprošel legislativním sítím, tak se přesto na tomto místě zastavím u federálního zákona o československé kinematografii chystaného v roce 1968, a to ze dvou důvodů. Jednak proto, že je tento zákon opakovaně zmiňován v tisku¹²² a s jeho přijetím se počítalo jako s nutností.¹²³ A zadruhé, abych zjistil, nakolik a zda vůbec měl tento chystaný zákon reflektovat myšlenky Pražského jara či zda jeho hlavním účelem bylo lépe přizpůsobit strukturu řízení kinematografie federalizovanému státu.

Připravovaný federální zákon měl být rozdělen na sedm částí: Základní ustanovení, Správa a řízení, Finanční zajištění, Veřejné promítání filmů, Součinnost národních výborů, Zvláštní ustanovení a Závěrečná ustanovení.¹²⁴ Měl tak obsáhnout takřka celou kinematografii, včetně výroby, financování, distribuce, kin a promítání. V Základních ustanoveních, jež měly spíše proklamativní než normativní význam, jsou vypočítána poslání filmového umění, dále v § 2 je zaručována „svoboda volby námětů a způsob jejich vytváření a zpracování v souladu s humanitními zásadami socialismu...“ a dále v § 3 je stanoveno rozdělení na dvě svébytné filmové kultury. V druhé části měl pak být uzákoněn státní monopol na výrobu a zpracování filmů a dále je zde upraven Výbor československé kinematografie (viz minulou podkapitolu). V části týkající se promítání bylo stanoveno, že nelze promítat filmová díla bez distribučního osvědčení, a dále povinnosti promítat minimálně 30 % filmových děl národní tvorby a zařazovat před hlavní program zpravodajský nebo jiný krátký film. Zajímavá je pak pátá část zákona, podle které by národní výbory neměly být nadále provozovateli kin, ale měly pouze vydávat oprávnění k provozování, provádět kontroly, předepisovat a vybírat daně a poplatky a zároveň se podílet na investiční výstavbě kin.

¹²² Např.: [Autor neuveden], Bude nový zákon o filmu? [rozhovor s Blahoslavem Penzem]. *Záběr* 1, 1968, č. 14, s. 3. nebo V. Bystrov, Alois Poledňák o budoucnosti českého filmu. *Květy* 18, 1968, č. 43, s. 10.

¹²³ „dochází k tomu, že čs. kinematografie [...] je stále víc rozdělována různými předpisy, praktikami a stupni řízení. Bude proto nutno neprodleně přistoupit k přípravě zákona o čs. kinematografii, který by právně zabezpečoval zájmy společnosti na rozvoji filmové tvorby a na podmínkách jejího šíření.“ Návrh akčního programu Československého filmu, s. 1-2. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/BI/5P/3K.

¹²⁴ Návrh federálního zákona o československé kinematografii, b. d. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R13/AI/1P/9K.

Étos Pražského jara je tedy cítit především z § 2 a rovněž pak z rozhovoru s vedoucím legislativního oddělení ČSF Blahoslavem Penzem z července 1968: „Jestliže však centrální, direktivní řízení nadále již nevyhovuje ve výrobní sféře našeho národního hospodářství, pak tím spíše zastaralo v oblasti svobodné tvorby, kulturní a umělecké činnosti. Pro další úspěšný vývoj obou národních kinematografií – české a slovenské – a pro svobodnou tvůrčí práci ve filmu je proto nezbytně třeba, aby i kinematografie měla na jedné straně zajištěnou záštitu, ale na druhé straně i podporu se strany státu takovou normou, která by kinematografii určovala pevné místo v celé české a slovenské národní kultuře a ponechávala ji současně i dostatečný prostor a kompetenci v oblasti správní.“¹²⁵

Co se týče přijetí zákona, tak Penz v citovaném rozhovoru z července 1968 uváděl, že se předpokládá, „že o hlavních zásadách zákona měla by rozhodnout vláda v průběhu třetího čtvrtletí letošního roku a ve čtvrtém čtvrtletí měl by být zákon předložen k projednání a schválení Národním shromáždění.“¹²⁶ Není však překvapivé, že po radikální změně politického ovzduší již nebyla vůle takto zásadní normu schvalovat. To však nic nemění na faktu, že přípravy zákona pokračovaly i v průběhu roku 1969, jen už se nejednalo o federální zákon, ale o dva zvláštní zákony pro českou a slovenskou kinematografii.

2.7 Distribuce

Distribuce byla v celém Československu před vznikem federace zajišťována Ústřední půjčovnou filmů (ÚPF), jež spolupracovala s krajskými podniky pro film, koncerty a estrády (KPFKE) a jednotlivými kiny provozovanými městskými¹²⁷ nebo obecními národními výbory, případně dalšími socialistickými a společenskými organizacemi.¹²⁸ Organizace byla rozdělena zhruba následovně: ÚPF přejímala filmy domácí produkce, ve

¹²⁵ [Autor neuveden], Bude nový zákon o filmu? [rozhovor s Blahoslavem Penzem]. *Záběr* 1, 1968, č. 14, s. 3.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ K 1. 7. 1968 fungovalo 20 tzv. městských správ kin, z toho 17 v Česku a 3 na Slovensku a plynulo z nich přibližně 70 % všech tržeb, neboť pod ně spadala nejméně městská kina. Městské správy kin, s. 1. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹²⁸ Podstatná byla především kina ROH, kterých bylo sice jen 110, ale často se jednalo o dobře vybavené sály v rámci kulturních domů ROH, méně důležitými pak byla družstevní kina. Studie k organizačnímu uspořádání filmové distribuce a správy kin ze dne 31. července 1968, s. 3. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K. V jiné verzi tohoto dokumentu ze dne 2. července 1968 uveden dokonce počet pouhých 30 kin ROH. Studie k organizačnímu uspořádání filmové distribuce ze dne 2. července 1968, s. 3. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

spolupráci s FEX nakupovala zahraniční snímky, obstarávala kopie, propagační materiál, expedovala filmy a plnila funkci dodavatele kinotechnických služeb a zařízení; KPFKE v oblasti kinematografie (koncerty a estrády nechme stranou) na území příslušného kraje prováděly programování filmů, vedly účetní evidenci a statistiku kin, prováděly koordinaci dodávek zařízení a technickou kontrolu kin.¹²⁹

ÚPF byla obecně ve složité situaci, neboť byla kritizována z obou stran - jak ze strany kin (resp. národních výborů), kterým se zdálo, že platí příliš, tak z tvůrčích filmových studií, kterým přišlo, že z ÚPF dostávají málo. Z jedné koruny vybrané na vstupném tehdy přibližně 55 haléřů zůstávalo kinům a 45 haléřů vybírala ÚPF, z těchto 45 haléřů pak filmová tvorba dostávala průměrně 15 haléřů.¹³⁰ Obecně lze říci, že distribuce v té době nebyla v dobrém stavu a částečně stála v cestě lepší exploataci filmů. Nedostatků bylo celá řada – scházela odborná správa kin, řádná evidence vstupenek či účinné kontroly, distribuční náklady byly neúměrně vysoké atd.¹³¹ Na konferenci FITES v březnu roku 1968 dokonce Antonín J. Liehm prohlásil, že stav distribuce je katastrofální.¹³² Novinkou, která měla tuto situaci zlepšit, bylo především zavedení diferenciací půjčovného podle filmů od roku 1968¹³³ a plánovalo se rovněž umožnit kinům, aby si sama určovala cenu vstupného,¹³⁴ tedy jinými slovy, aby bylo vstupné převedeno z kategorie cen pevných do kategorie cen volných, což bylo uskutečněno po schválení Ministerstvem kultury a informací v únoru 1969.¹³⁵

Jedním z největších zdrojů problémů byly KPFKE, částečně zbytečný mezičlánek mezi ÚPF a kiny, který mnohdy představoval překážku v efektivnějším využití filmových kopií a propagačních materiálů, neboť tyto krajské podniky neměly žádný zájem na co neefektivnější celorepublikové distribuci a jejich zájmy byly pouze regionální. KPFKE navíc odvětvově spadaly pod Ministerstvo kultury a informací, které na rozdíl od ČSF

¹²⁹ Studie k organizačnímu uspořádání filmové distribuce a správy kin, 31. července 1968, s. 2. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹³⁰ Josef Bulín, Film nepotřebuje dotace?. *Film a doba* 16, 1970, č. 1, s. 34.

¹³¹ Vyjádření k návrhu na novou organizaci filmové distribuce a správy kin z 25. července 1968. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹³² Albert Nesveda, Filmová distribuce, peníze a to druhé. *Záběr* 1, 1968, č. 9, s. 1.

¹³³ Půjčovné bylo do té doby stejné u všech filmů, nově činilo 20 % až 60 % podle atraktivity titulu a také podle velikosti kina (tj. malá nerentabilní kina byla ve výhodě). Tamtéž, s. 5.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Záznam z kolegiální porady Ministerstva kultury a informací, 17. 2. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/BII/4P/7K.

nebylo schopno zajistit dostatečnou odbornost.¹³⁶ KPFKE zároveň spotřebovaly na svůj provoz 5 % tržeb kin.¹³⁷ 17. května 1968 KPFKE na schůzi v Bratislavě vytvořily ve snaze o udržení statu quo Sdružení filmových podniků, nicméně některé z nich již v té době chápaly, že samostatné KPFKE nemají budoucnost, a tak do tohoto sdružení nevstoupily (konkrétně to byla Ostrava a Hradec Králové).¹³⁸ Počítalo se s tím, že KPFKE budou od roku 1969 přiřčeny k ÚPF jako její pobočné závody. Tím měl být omezen vliv vyšších článků soustavy národních výborů (KPFKE byly do té doby fakticky řízeny Krajskými národními výbory) a posílena samospráva, jež měla umožnit efektivnější, pružnější a úspornější řízení.¹³⁹ K tomu však nakonec nedošlo a k ÚPF byl od 1. ledna 1969 přiřčěn jen jeden KPFKE (Hradec Králové).¹⁴⁰

Na druhé straně došlo k založení Sdružení provozovatelů kin (někde nazýváno také Svazem provozovatelů kin či Svazem kin), jehož ustavující schůze se konala 9. prosince 1968 a které zahájilo činnost 1. ledna 1969. Úkolem nově vzniklého sdružení bylo na celorepublikové úrovni hájit zájmy provozovatelů kin a vyvažovat případné rozpory mezi provozovateli kin a ÚPF, popř. dalšími státními orgány.¹⁴¹ Hlavními iniciátory vzniku a zakladateli byly městské správy kin.

¹³⁶ Studie k organizačnímu uspořádání filmové distribuce, 2. 7. 1968, s. 3. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹³⁷ Studie k organizačnímu uspořádání filmové distribuce a správy kin, 31. 7. 1968, s. 4. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹³⁸ Karel Pavlas v rozhovoru pro Rudé právo uvádí, že do sdružení nevstoupilo kromě Hradce Králové ještě Brno. L. Kapek, Provozovatelé kin se sdružují [rozhovor s Karlem Pavlasem]. *Rudé právo* 48, 1968, č. 183 (4.7.), s. 5. Podle notářsky ověřeného opisu smlouvy o zřízení Sdružení filmových podniků ze dne 17. 5. 1968 (jejímiž signatáři byli i slovenské kraje) však Brno mezi zakládajícími členy bylo, a chyběla naopak Ostrava. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K. Další (tentokrát nedatovaný) dokument s názvem Návrh na organizační uspořádání filmové distribuce a správy kin v České socialistické republice uvádí, že záležitost sloučení ÚPF s KPFKE byla s kladným výsledkem projednána v Brně, Ostravě, Hradci Králové, Ústí nad Labem a v Praze, tedy ve většině krajských měst (podle zákona č. 36/1960 Sb. o územním členění státu se Česko skládalo ze sedmi krajů). Zásadně odmítavé stanovisko ke sloučení s ÚPF zaujaly pouze Západočeský (Plzeň) a Jihočeský (České Budějovice) kraj, a proto se s nimi jednalo o uzavření bilaterálních smluv. Se slovenskou stranou ani nebylo třeba jednat, protože bylo jasné, že si tuto záležitost budou Slováci řešit samostatně v rámci nově vzniklé Slovenské pojičovny filmov.

¹³⁹ Studie k organizačnímu uspořádání filmové distribuce a správy kin, 31. 7. 1968, s. 1. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

¹⁴⁰ *Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1969*. Praha: Československý film 1970, s. 2. I nadále se však počítalo s přiřčněním všech KPFKE. Viz Zpráva o situaci v čs. kinematografii, b. d. (vzata na vědomí předsednictva ÚV KSČ 12. 1. 1970), s. 8. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971, sv. 114, ar. j. 187, bod 5.

¹⁴¹ Albert Nesveda, Distribuce je připravena na rok 1969. *Záběr* 1, 1968, č. 24, s. 7.

Jak už bylo řečeno dříve, 1. července 1968 se v rámci organizačního osamostatnění slovenského filmu Požičovna filmov v Bratislavě stala podnikem a změnila svůj název na Slovenská požičovna filmov (SPF). Vyrovnila se tak nerovná situace, kdy Požičovna filmov v Bratislavě jako pouhá součást Oblastního ředitelství ČSF Bratislava bez vlastního účtu jednala se samostatnými krajskými podniky.¹⁴² Na rozdíl od Česka bylo na Slovensku realizováno podřazení všech KPFKE pod SPF (po vyjmutí koncertní a estrádní agendy). Na Slovensku totiž byly zrušeny krajské národní výbory a v souvislosti s tím rozhodla vláda SSR usnesením ze dne 23. května 1969, že budou zrušeny rovněž KPFKE a oblast jejich působnosti přejde retroaktivně od 1. ledna 1969 na SPF.¹⁴³

ÚPF rovněž rozhodovala o tom, jaké filmy budou do Československa dovezeny, respektive její dramaturgická komise (dříve výběrová komise nebo také slangově „výběrovka“).¹⁴⁴ Ačkoliv formální distribuční oprávnění uděloval ústřední ředitel ČSF, tak nedocházelo k neshodám a „cenzura“ probíhala již v komisi. Komise, v jejímž čele stál hlavní dramaturg, byla v námi sledovaném období obsazena osobami ze všech možných oblastí filmu (byli v ní např. zástupci KPFKE, kritiků, FITES, FEX, televize a od roku 1969 i zástupci kin), které se scházely na promítání.

1. ledna 1969 vznikla v Bratislavě samostatná dramaturgická komise při SPF, avšak formální oprávnění (podobně jako v Česku) uděloval ústřední ředitel Slovenského filmu. Aby byl film zakoupen do distribuce, tak se na něm musely shodnout česká i slovenská komise.¹⁴⁵ Rozhodování ústředních ředitelů v případě slovenských a českých filmů platilo pro celou federaci, pokud byl tedy český film schválen ústředním ředitelem ČSF, už nepotřeboval schválení od ředitele Slovenského filmu a naopak.¹⁴⁶

¹⁴² Peter Mihálik, Půl kroku k lepšímu? [rozhovor s Jozefem Lubinou]. *Filmové a televizní noviny* 2, 1968, č. 17, s. 6.

¹⁴³ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 348-349.

¹⁴⁴ L. Oliva, Kdo vybírá filmy? [rozhovor s Ladislavem Janžurou]. *Zítřek* 2, 1969, č. 1, s. 8. Zde je na místě trochu upřesnit Aleše Danielise, který uvádí, že ÚPF nebyla v období znárodněné kinematografie „svéprávnou distribuční organizací“, protože neměla přímý vliv na své akvizice. Tak tomu však nebylo po celou dobu, v průběhu času se situace často měnila – někdy byla komise pod ústředním ředitelstvím, jindy při ÚPF (jako v námi sledované době), jindy zase fungovaly dvě komise (v 1. instanci při ÚPF, v 2. instanci při ústředním ředitelství), jednu dobu byla dokonce zvláštní komise pro americké filmy... Aleš Danielis, *Reflexe nabídky českých filmů v období znárodněné kinematografie*. *Illuminace* 23, 2010, č. 3, s. 35.

¹⁴⁵ P. Mihálik, *Půl kroku...*, s. 6.

¹⁴⁶ Aleš Danielis, *Reflexe nabídky českých filmů v období znárodněné kinematografie*. *Illuminace* 23, 2010, č. 3, s. 35.

S pozvolným nástupem normalizace samozřejmě začala do distribuce mnohem více zasahovat vládnoucí moc, a to nejen po nástupu Jiřího Purše. Již na Aloise Poledňáka byl ze strany nového ministra kultury Miloslava Brůžka, jenž na tomto postu v červenci 1969 vystřídal Miroslava Galušku, vyvíjen nátlak, o čemž svědčí záznam jejich rozhovoru sepsaný Poledňákem: „...několikrát žádal (ministr Brůžek – pozn. autora)[...], abych prověřil distribuční programy s cílem, aby ve dnech od 15. srpna do 26. srpna nebyly na programu ani hrané, ani krátké filmy, které by mohly dát záminku k nepokojům a výtržnostem. Prohlásil jsem, že všechny materiály, na něž upozornil Úřad pro tisk a informace, byly již ztaženy (*sic*)...“¹⁴⁷ Následně pak v dopise z 21. července Poledňák informuje Brůžka, že dal podle instrukcí pokyn krajským filmovým podnikům, v němž výslovně doporučuje vyřadit filmy *Přehlídce velím já, Všichni dobře rodáci* nebo *Žert*.¹⁴⁸

Nový ústřední ředitel ČSF Jiří Purš pak po svém nástupu odvolal ředitele ÚPF Miloslava Šebka a jmenoval do této funkce Vladislava Maška. Ten dostal od Purše „za úkol“ mj. kompletně vyměnit dramaturgickou radu ÚPF, která měla propříště provádět výběr zahraničních filmů v souladu s kulturně politickou linií strany, ustavit komisi, která prověří vhodnost dalšího promítání především československých filmů v distribuci a zajistit do půlky října stažení filmu *Všichni dobří rodáci* z kin. Dále bylo s ředitelem ÚPF dohodnuto, že všechny nové československé filmy budou uváděny až po zhlédnutí vedením ČSF.¹⁴⁹

2.8 Zahraniční styky

Československý filmexport (FEX), nejmladší z podniků spadajících pod ČSF,¹⁵⁰ který se zabýval vývozem, a navzdory názvu i importem filmů a s tím souvisejícími aktivitami,¹⁵¹ byl podle dobového tisku v 60. letech dlouhou dobu předmětem kritik, a to jak ze strany tvůrců, tak ze strany novinářů, v důsledku čehož docházelo k poměrně častému střídání

¹⁴⁷ Záznam o rozhovoru s ministrem kultury M. Brůžkem ze dne 18. 7. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/BII/4P/7K.

¹⁴⁸ Dopis Aloise Poledňáka Miloslavu Brůžkovi ze dne 21. 7. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/BII/4P/7K.

¹⁴⁹ Dopis Jiřího Purše Miroslavu Markovi, ředitele sekretariátu ministra kultury ze dne 22. 10. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/BII/4P/7K.

¹⁵⁰ Československý filmexport vznikl 1. ledna 1957 jako nástupce dřívějšího zahraničního oddělení Československého státního filmu. Jaroslav Kučera, *Filmexport...*, s. 4.

¹⁵¹ Velice důležitý byl například podíl Filmexportu na realizaci Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech, organizace akcí v zahraničí, vydávání multi-jazyčných periodik *Československý film* a *Zahraniční filmové zpravodajství* nebo organizace mezinárodního filmového a televizního trhu *Filmforum* v Brně. Jaroslav Kučera, *Filmexport bilancuje. Záběr* 1, 1968, č. 3, s. 4.

jeho ředitelů.¹⁵² Tradičním základem zahraničního filmového obchodu byly rámcové smlouvy s kinematografiemi socialistických států, ale co se týče západních zemí, tak česká kinematografie byla prakticky neznámá.¹⁵³ Důležitý obrat v této situaci přišel v roce 1965, kdy se po uvedení na festivalu v Cannes podařilo na podzim na americký trh dostat film *Obchod na korze*, jenž následně získal Oscara a prošlapal tak cestu na americký filmový trh dalším českým filmům.¹⁵⁴ V následujících letech se FEX také konečně podařilo dosáhnout aktivního devizového salda, jinými slovy toho, že devizový objem vývozu převýšil devizovou částku vydanou za dovoz filmů.¹⁵⁵ Je však rovněž třeba poznamenat, že až v druhé polovině 60. let bylo FEX umožněno skutečně podnikat, do té doby spíše plnil plán dovozu a vývozu filmů.¹⁵⁶ Například v roce 1968 bylo vyvezeno do 39 zemí 295 celovečerních film, zatímco dovezeno jich bylo 138 z 19 zemí,¹⁵⁷ což jsou z dnešního pohledu neuvěřitelná čísla, a to i v případě, že zohledníme fakt, že nefungoval volný trh a dovoz filmů (zvláště těch západních) byl výrazně regulován.

Důležitým partnerem FEX byl italský producent Carlo Ponti, s nímž byla roku 1967 v Římě uzavřena smlouva, na základě níž odkupoval práva na československé filmy, které poté vyvážel do USA, Itálie a několika menších zemí.¹⁵⁸ Další důležitou postavou byl rovněž italský producent, distributor a obchodní partner Pontiho Morris Ergas, jenž jednal jako zprostředkovatel.¹⁵⁹ Ve sledované době se filmy vyvážely i dovážely za fixní částky, i když sílil tlak na prodej za procentuální podíl na tržbách, především při jednáních a mezivládních dohodách se západními zeměmi (Francií, Itálií nebo USA), pro něž by byl při obecně vysoké návštěvnosti západních filmů procentuální podíl mnohem výhodnější.¹⁶⁰

Zahraněční obchod a obecně vystupování československých filmů v zahraničí byla jedna z oblastí, ve které zaznívaly v době federalizace především z české strany hlasy proti rozdělování, jež zdůrazňovaly, že společná reprezentace Československa by měla

¹⁵² V roce 1965 byl ředitelem Filmexportu jmenován Jaroslav Kučera, jenž vystřídal dosavadního ředitele Ladislava Kachtíka, který se stal obchodním ředitelem. V roce 1968 proběhla další reorganizace a na místo Kučery nastoupil Stanislav Kvasnička. Ljubomír Oliva, Tak co, filmexporte? [rozhovor s obchodním ředitelem Filmexportu Ladislavem Kachtíkem]. *Filmové a televizní noviny* 2, 1968, č. 16, s. 4.

¹⁵³ Jaroslav Kučera, Filmexport..., s. 4.

¹⁵⁴ Ljubomír Oliva, Tak co..., s. 4.

¹⁵⁵ Jaroslav Kučera, Filmexport..., s. 4.

¹⁵⁶ Ljubomír Oliva, Tak co..., s. 4.

¹⁵⁷ [Autor neuveden], Čs. filmový dovoz a vývoz 1968. *Záběr* 2, 1969, č. 19, s. 7. Předpokládám, že u vývozu jsou filmy započítávány opakovaně při jejich exportu do různých zemí.

¹⁵⁸ Ljubomír Oliva, Tak co..., s. 4.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

v zahraničí silnější postavení.¹⁶¹ Zatímco česká strana se domnívala, že nejvhodnějším organizačním typem by byl jeden účastnický podnik s jednou expoziturou v Praze a jednou v Bratislavě, který by byl řízen správní radou složenou podle paritního principu ze zástupců účastnicích se filmových podniků, tak slovenská strana si přála spíše dva samostatné, avšak spolupracující podniky,¹⁶² což byl model, jenž byl nakonec realizován. Již asi půl roku před vyhlášením federace existoval zárodek budoucí slovenské obdoby FEX¹⁶³ s názvem Slovakofilm, jenž vznikl rozšířením pravomocí zahraničního oddělení a jenž přebral roli FEX na území Slovenska.¹⁶⁴ Neměl však pravomoc sjednávat smlouvy k prodeji monopolních práv (ta zůstala FEX), ale zajišťoval pouze nabídkovou službu. Oficiálně byly pravomoci týkající se zahraničního obchodu přeneseny na Slovenský film smlouvou ze 13. prosince 1968 (avšak v rozporu s vyhláškou ministerstva zahraničního obchodu – viz podkapitulu 2.4). Vzápětí poté měl vzniknout také Výbor československé kinematografie, který měl mj. koordinovat styky se zahraničím, jelikož však k jeho vytvoření nakonec nedošlo, tak mělo tuto úlohu i nadále ÚŘ ČSF (viz podkapitulu 2.6.1). Ke koordinaci docházelo především na úseku dovozu filmů, respektive výběru, jaké filmy budou dovezeny, o čemž rozhodovaly dramaturgické komise náležející pod ÚPF a SPF (viz podkapitulu 2.7).

Důležitým bodem po srpnu 1968 byly vztahy s ostatními socialistickými státy. Po vpádu vojsk států Varšavské smlouvy totiž vedení ČSF vypovědělo smlouvy a přerušilo spolupráci se sovětskou kinematografií a ostatními státy, které se okupace účastnily. Tento stav pak musel být především v průběhu roku 1969 „napravován“. Problém však byl v nedostatečném vyjasnění otázek celostátní koordinace a řízení, a proto docházelo k situaci, kdy Slováci začali vyjednávat samostatně, přestože bylo domluveno, že je možné uzavírat jakékoliv dílčí dohody mezi zahraničními partnery a jednotlivými republikami federace pouze na základě předem sjednané celostátní dohody podepisované za celý ČSF.¹⁶⁵ O této slovenské zahraniční aktivitě svědčí záznam rozhovoru s ministrem kultury Miloslavem Brůžkem ze dne 18. 7. 1969¹⁶⁶ (zmiňovaný už v minulé podkapitole), jehož část se rovněž týká zahraničních styků: „Soudruh Brůžek odvětil, že vzniká zvláštní situace

¹⁶¹ Viz např. Ludvík Pacovský, *Český a slovenský film. Kino 24*, 1969, č. 20, s. 5.

¹⁶² OA, Odpovídá ředitel Čs. filmexportu Ing. Stanislav Kvasnička. *Záběr 2*, 1969, č. 2, s. 6.

¹⁶³ P. Branko, Koliba: *Nultý rok...*, s. 342.

¹⁶⁴ V. Macek, J. Paštěková, *Dejiny slovenskej...*, s. 263.

¹⁶⁵ Záznam o rozhovoru s ministrem kultury M. Brůžkem ze dne 18. 7. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/BII/4P/7K.

¹⁶⁶ Tamtéž.

především v mezinárodních vztazích, která může být pro nás nepříjemná, měl tím na mysli nejen film, ale zřejmě rezort ministerstva. Prohlásil, že v Moskvě začal Štítnický nějaká jednání o uzavření slovensko-sovětské dohody a že on sám (Brůžek) se nehodlal do toho vměšovat. A že konečně si musí věci ujasnit s ministrem Válkem (Miroslav Válek – od roku 1969 slovenský ministr kultury – pozn. autora), protože Válek vytváří nějakou slovensko-sovětskou kulturní společnost [...]. Podobně prý se připravuje jednání slovensko-bulharské. Soudruh Brůžek se domníval, že nelze iniciativu přenechávat Slovensku.“

Iniciativa nakonec skutečně nebyla přenechána Slovensku, jelikož nové vedení ČSF věnovalo této problematice velkou pozornost,¹⁶⁷ a tak již ve Zprávě o situaci v čs. kinematografii z počátku roku 1970 mohlo být konstatováno, že se podařilo styky obnovit a normalizovat.¹⁶⁸ Skutečný rozvoj přátelských vztahů s okupanty se však rozvinul až v průběhu roku 1970, kdy byly uzavřeny nové smlouvy se SSSR (4. února), NDR (5. března), Polskou lidovou republikou (13. března) a Bulharskou lidovou republikou (17. března).¹⁶⁹ Navzdory zmiňované počáteční slovenské aktivitě v zahraničních vztazích, směřovala tato oblast působnosti od počátku normalizace směrem k větší míře centralizace.¹⁷⁰ Již v roce 1970 (od 1. října) byla skupina pro zahraniční styky ve FEX dokonce přímo začleněna do ÚŘ ČSF¹⁷¹ a ze slovenského zahraničního oddělení se ve stejném roce stala pobočka FEX v Bratislavě.¹⁷²

¹⁶⁷ Zpráva o situaci v čs. kinematografii (vzata na vědomí předsednictva ÚV KSČ 12. 1. 1970), s. 7. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971, sv. 114, ar. j. 187, bod 5.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 8.

¹⁶⁹ J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 23.

¹⁷⁰ Tento požadavek byl také uveden v dokumentu Zpráva o situaci a návrh dalšího postupu konsolidace v čs. kinematografii, který předložen a vzat na vědomí ÚV KSČ dne 22. 3. 1971, s. 19. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971, sv. 161, ar. j. 243, bod 11.

¹⁷¹ *Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1970*. Praha: Československý film 1971, s. 1.

¹⁷² J. Havelka, *Čs. filmové...*, s. 349.

3. Svaz československých filmových a televizních umělců (FITES): federativní rozdělení a následná likvidace

3.1 FITES a jeho role během Pražského jara

FITES vznikl na svém ustavujícím sjezdu 30. listopadu 1965 jako nástupce filmové složky Svazu československých divadelních a filmových umělců (SČDFU). Úkolem FITES a jeho předchůdců¹⁷³ bylo především hájit zájmy tvůrců proti vládnoucí moci, chránit umělce proti oficiální linii KSČ, umožnit kolektivní vyjednávání s vedením ČSF a Československé televize (ČST), projednávat mzdové otázky, ale také například pořádat projekce, semináře nebo (od konce roku 1966)¹⁷⁴ vydávat oficiální periodikum – čtrnáctideník *Filmové a televizní noviny*. Ideou bylo vytvořit nezávislý svaz, který by stál mimo struktury ČSF, ale mohl by svým hlasem přesto ovlivňovat dění v české kinematografii a vyvíjet tlak na vládnoucí stranickou garnituru, s níž se střetával již od svého počátku. Asymetricky k celostátnímu FITES pak fungoval slovenský SloFITES, který byl však oproti celostátnímu FITES mnohem pasivnější.¹⁷⁵

FITES byl založen na občanském principu, stíraly se v něm rozdíly mezi straníky a nestraníky (sice byl FITES členem Národní fronty a scházela se v něm stranická skupina, ale to byl podle slov Jiřího Valenty pouze formální rituál¹⁷⁶). FITES měl od počátku velkou autoritu, neboť v jeho předsednictvu zasedaly obecně uznávané osobnosti z řad režisérů, herců, scenáristů, publicistů i dalších profesí, jmenujme kupříkladu Slováky Štefana Uhera a Stanislava Barabáše, české režiséry Martina Friče, Ladislava Helgeho, Elmara Klose, Jiřího Krejčíka a Otakara Vávru a z herců Rudolfa Hrušínského. Je potom logické, že v době Pražského jara, kdy navíc filmoví i televizní umělci slavili velké mezinárodní úspěchy a byli hodně vidět na veřejnosti, se právě FITES stal důležitým epicentrem dění. Na stránkách *Filmových a televizních novin* se začaly objevovat odvážné kritické články a během I. celostátní konference FITES, jež se konala 29. a 30. března

¹⁷³ Ještě před Svazem československých divadelních a filmových umělců to byl Svaz československých divadelních umělců (SČDU), jehož filmová sekce byla ustavena v roce 1959 po nechvalně známém I. festivalu československého filmu v Bánské Bystrici.

¹⁷⁴ Na konci roku 1966 sice vyšla první dvě čísla, ale pravidelně začaly noviny vycházet až od července 1967.

¹⁷⁵ *Dokumenty Svazu čs. filmových a televizních umělců*. Praha: FITES 1968, s. 68-69.

¹⁷⁶ Jarmila Cysařová, *Pokus o občanské společenství*. Praha: FITES 1994, s. 5.

1968, zazněly další kritické hlasy a referáty volající po větší svobodě slova a demokracii, a to i ze slovenské strany, která ve svém prohlášení jasně vyjádřila, že se nemíní spokojit s pouhou federalizací.¹⁷⁷

V květnu 1968 vznikl Koordinační výbor tvůrčích svazů (KVTS), jenž spojoval jednotlivé umělecké svazy (Svaz československých spisovatelů, Svaz architektů ČSSR, Svaz československých divadelních umělců,...), a byl to právě FITES, který tomuto výboru poskytl na své půdě útočiště, a zároveň to byli vrcholní představitelé FITES Ladislav Helge a Ludvík Pacovský, kteří byli v tomto pořadí předsedou a tajemníkem výboru. Výbor spojující značnou část vědecké a umělecké inteligence a novinářů poté vyvíjel až do roku 1969 výraznou aktivitu, podporoval demokratické principy a rozvoj uměleckých svobod a následně se po srpnu 1968¹⁷⁸ jasně postavil proti okupaci a omezování a likvidaci nabytých svobod. Po srpnu 1968 FITES rovněž vypověděl reciproční smlouvy s pěti státy Varšavské smlouvy, které se podílely na invazi do Československa. Posledním výrazným aktem odporu bylo Provolání českých umělců, vědců, publicistů a kulturních pracovníků vydané na 76. zasedání KVTS v květnu a tzv. Modrá knížka – brožura obsahující dokumenty z tohoto zasedání včetně proslovů představitelů jednotlivých tvůrčích svazů, kterou Ludvík Pacovský nazval „posledním výkřikem svobody.“¹⁷⁹

3.2 Rozdělení FITES na federálních principech

Již v rezoluci I. celostátní konference FITES bylo ústřednímu výboru FITES uloženo „zajistit, aby se vzájemný vztah FITES a SloFITES vyvíjel v souladu s příští státoprávní úpravou vztahů obou národů ČSSR a aby otázky tvorby byly řešeny ve shodě s tímto vývojem.“¹⁸⁰

K tomu také došlo o rok později na II. sjezdu FITES, který se konal ve dnech 21. a 22. února 1969 v Praze a jehož cílem bylo nejen přizpůsobit dosavadní složení a organizaci svazu federativním principům, ale také zaujmout stanovisko k tehdejší politické a společenské situaci. V závěru tohoto sjezdu bylo přijato usnesení, kterým byla schválena

¹⁷⁷ Prohlášení předsednictva Svazu slovenských filmových a televizních umělců, přednesené na celostátní konferenci FITES. *Filmové a televizní noviny* 2, 1968, č. 7, s. 5c.

¹⁷⁸ Konkrétně to bylo na společném zasedání Koordinačního výboru, které se konalo ve Slovanském domě od 22. do 26. listopadu 1968. J. Cysařová, *Pokus o...*, s. 33.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 46.

¹⁸⁰ Rezoluce celostátní konference FITES. *Filmové a televizní noviny* 2, 1968, č. 7, s. 5c.

zpráva o dosavadní činnosti, zpráva revizní komise a nové federální stanovy. Dále se usnesení skládá ze dvou částí – v té první FITES shrnul základní principy federalizace svazu vč. majetkového vypořádání a druhou část pak využil k tomu, aby se mohl oficiálně vyjádřit k okupaci a posrpnovým změnám a na podporu myšlenek Pražského jara a Akčního programu KSČ. Toto usnesení bylo následně publikováno ve Filmových a televizních novinách.¹⁸¹

Federalizace FITES byla provedena na principech nového státoprávního uspořádání státu. Vznikl ČeFITES jako symetrická obdoba SloFITES a zároveň byl ustaven Federální výbor FITES, který byl tvořen předsednictvy obou národních svazů (počet členů předsednictva byl 19 na české ku 9 na slovenské straně). Na tomto sjezdu rovněž proběhly volby do nových orgánů federalizovaného svazu. Vedoucím tajemníkem předsednictva ÚV ČeFITES byl zvolen Ladislav Helge, tajemníkem Ludvík Pacovský, předsedou SloFITES byl zvolen Štefan Uher, místopředsedou pak Peter Balgha.¹⁸²

Usnesení řešilo v základních obrysech také majetkově-právní vztahy jednotlivých národních svazů a jejich vztah k Federálnímu výboru. V době vydání usnesení však ještě nebylo jasné, zda nebude české ministerstvo kultury i nadále svaz financovat celostátně (pak měly být prostředky rozděleny v poměru 2:1) nebo zda budou schváleny samostatné rozpočty národních svazů. Co se týče hmotného majetku, tak se uplatnil princip, že všechno zařízení, vybavení apod. je majetkem toho svazu, v jehož prostorách je ke dni sjezdu umístěno. U plánu práce sekretariátu byl pak stanoven poněkud jiný poměr (16:7).¹⁸³

Zatímco vztahy Čechů a Slováků v ostatních institucích ani ve společnosti obecně nebyly vždycky ideální (viz např. podkapitulu 2.3), v rámci FITES byla česko-slovenská spolupráce před i po federalizaci státu nadstandardně dobrá. To dokládá mj. svědectví vrcholného představitele FITES Ludvíka Pacovského: „Neexistoval problém, který by se projednával bez Slováků i před 28. říjnem 1968. A byly mezi námi pěkné přátelské i pracovní vztahy, které nepřetrhlo ani rozdělení na ČeFITES a SloFITES po federálním uspořádání státu.“¹⁸⁴

¹⁸¹ Usnesení federálního sjezdu FITES. *Filmové a televizní noviny* 3, 1969, č. 5, s. 7.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ J. Cysařová, *Pokus o...*, s. 45.

3.3 Likvidace FITES

Likvidaci FITES předcházelo zrušení Filmových a televizních novin, v nichž se nadále objevovaly články kritizující mj. likvidaci televizní publicistiky a v nichž zůstala téměř beze změny původní předsrpnová redakce. Poslední číslo tohoto periodika vyšlo v září 1969, poté Český úřad pro tisk a informace rozhodl, že „se svým obsahem [časopis] odchýlil od svého politicko-ideového programu i zaměření, jímž byla původně odůvodněna jeho společenská potřebnost, a nedodržel záruky, uvedené v registrační přihlášce“.¹⁸⁵

Již v průběhu roku 1969 bylo jasné, že se nad FITES stahují mračna, v již dříve citovaném záznamu o rozhovoru ministra Brůžka s ředitelem ČSF Poledňákem Brůžek vyslovil své obavy týkající se uměleckých svazů: „Brůžek uvedl, že situace ve stranických skupinách svazů je velmi špatná, že se v nich nesouhlasí s linií strany, což ve svých důsledcích může vést k rozpuštění stranických skupin a k přerušení jakýchkoliv styků mezi vedením strany a komunisty ve svazech. On sám že si nebude velice rozmýšlet, zda mají být v této situaci styky po státní linii. Namítl jsem, že by to nic neřešilo, že by se tím situace jen zhoršovala. Kultura se nedá dělat bez svazů a bez tvůrců. Soudruh Brůžek samozřejmě potvrdil, že bez tvůrců ne, ale bez svazů ano.“¹⁸⁶

Následně 8. ledna 1970 byla uveřejněna zpráva ze zasedání předsednictva ÚV Národní fronty ČSR, v níž předsednictvo rozhodlo o zániku členství ČeFITES v Národní frontě ČSR. Vedle zásadního podílu na činnosti KVTS bylo ve zprávě kritizováno mj. udělení ceny Trilobit televiznímu publicistovi Vlastimilu Vávrovi.¹⁸⁷ Žádná organizace tehdy nemohla existovat mimo Národní frontu, a zánik členství v ní se tedy rovnal zákazu.¹⁸⁸ FITES se tak stal spolu se Svazem českých artistických a estrádních umělců jediným z uměleckých svazů, který byl po srpnu zcela zlikvidován. U ostatních problematických svazů byla „stará pravcová vedení [...] nucena odstoupit“¹⁸⁹ a na jejich místa byly dosazeny kádry, které „budou dávat záruky takové činnosti svazů, která bude v souladu s linií a současnou politikou strany.“¹⁹⁰

¹⁸⁵ J. Cysařová, *Pokus o...*, s. 72.

¹⁸⁶ Záznam o rozhovoru s ministrem kultury M. Brůžkem ze dne 18. 7. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/BII/4P/7K.

¹⁸⁷ J. Cysařová, *Pokus o...*, s. 77-78.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 51-52.

¹⁸⁹ Zpráva o plnění realizační směrnice a další úkoly ideologické činnosti strany, 10. 6. 1970, s. 27. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – komise – ideologická komise ÚV KSČ 1969-1971, sv. 1, ar. j. 2.

¹⁹⁰ Tamtéž.

K likvidaci normalizátoři přistoupili i na slovenské straně, jen s tím rozdílem, že SloFITES byl rovnou zrušen rozhodnutím Ministerstva vnitra SSR z 22. ledna 1970.¹⁹¹ Ve zprávě ze začátku 7. června 1970 nazvané Politické opatrenie a kádrové zmeny na Ministerstvu kultúry Slovenskej republiky od jeho vzniku až do 1. júna 1970 přednesené na zasedání Ideologické komise ústředního výboru KSČ dne 17. června 1970 bylo řečeno: „...teraz môžeme až na jednu výnimku povedať, že slovenské umelecké zväzy plne podporujú politiku strany i vlády, čo preukázali svojou činnosťou a účasťou na domácich i zahraničných podujatiach. Len v prípade FITES-u, ktorého vedenie neposkytovalo účinné záruky dobrej spolupráce, bolo treba prikročiť k administratívne opatreniu a MV SSR tento zrušilo.“¹⁹²

Po svém zrušení se FITES a KVTS staly obětmi štvavé kampaně, která se nejviditelněji projevila v sérii tří článků Jana Klimenta, jež pod společným názvem „Kapitoly z přírodopisu samozvané elity“ vycházely na stránkách Rudého práva od 13. června do 1. srpna 1970.¹⁹³ A právě funkcionáři FITES patřili k těm, kteří byli vládnoucí mocí v průběhu normalizace nejvíce perzekvováni (Pavel Juráček, Ladislav Helge).

¹⁹¹ J. Cysařová, *Pokus o...*, s. 55.

¹⁹² Politické opatrenie a kádrové zmeny na Ministerstvu kultúry Slovenskej republiky od jeho vzniku až do 1. júna 1970, Bratislava, 7. 6. 1970, s. 3. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – komise – ideologická komise ÚV KSČ 1969-1971, sv. 1, ar. j. 2.

¹⁹³ Jan Kliment, Dokoordinováno jest, První kapitola z přírodopisu samozvané elity. *Rudé právo* 50, 1970, č. 139 (13. 6.), s. 3. Jan Kliment, Demokracie à la FITES, Druhá kapitola z přírodopisu samozvané elity. *Rudé právo* 50, 1970, č. 145 (20. 6.), s. 3. Jan Kliment, Za státní peníze proti státu, Třetí kapitola z přírodopisu samozvané elity. *Rudé právo* 50, 1970, č. 139 (1. 7.), s. 5.

4. Jak to bylo dál?: Deformace federace, nástup Jiřího Purše a částečný návrat k centralizaci

V letech následujících po srpnu 1968 docházelo nejen k čistkám namířeným proti reformním politikům, ale také k opětovnému přesouvání pravomocí na federální orgány především v ekonomické oblasti, kde došlo k likvidaci hospodářské reformy a ekonomika tak byla opět řízena jako jeden celek.¹⁹⁴ Jednotlivé články ústavního zákona o československé federaci se dostávaly čím dál více do rozporu s normalizační realitou a bylo čím dál jasnější, že bude nutná revize tohoto zákona.¹⁹⁵ K té došlo prostřednictvím ústavních zákonů č. 125/1970 Sb. a č. 126/1970 Sb. přijatých dne 20. prosince 1970. Především ústavní zákon č. 125/1970 Sb. zásadně změnil celou původní koncepci federace a vytvořil „vysoce centralizovanou pseudofederaci“¹⁹⁶ – národní orgány na obou stranách pozbyly podstatnou část svých pravomocí (nejvýznamnější z nich bylo přesunutí rozhodující části státní správy do působnosti federálních orgánů) a dále byl rozšířen počet federálních ministerstev. Jisté paralely k tomuto vývoji je možné najít i v uspořádání československé kinematografie.

Zatímco ve vrcholných politických funkcích probíhala nezbytná posrpnová výměna kádrů již od začátku roku 1969, tak v kinematografii byl tento proces opožděn a někteří o tomto mezidobí paradoxně hovoří jako o období největší svobody.¹⁹⁷ Čistky poté probíhaly až po nástupu Jiřího Purše do funkce ústředního ředitele ČSF (23. září 1969) a Pavola Koyše do čela Slovenského filmu (14. listopadu 1969). Z našeho pohledu je důležitá Zpráva o situaci v čs. kinematografii vypracovaná vedením ČSF, kterou předložil stranický ideolog Jan Fojtík předsednictvu ÚV KSČ dne 12. ledna 1970 a jež potvrdila, že československá kinematografie bude směřovat zpět k větší míře centralizace. Jako doklad z ní uvedme následující odstavec, o jehož důležitosti svědčí i fakt, že je jako jediný z celé zprávy podtržený: „Současná politická situace vyžaduje posílit centrální uplatňování stranické kulturní politiky, jednotného ideového postupu v celé československé kinematografii, a to především v zásadních koncepčních obsahových otázkách tvorby. Stejně tak je též nutné,

¹⁹⁴ J. Rychlík, *Češi a Slováci...*, s. 504.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ J. Grónský, *Komentované dokumenty...*, s. 284.

¹⁹⁷ Jako například Lubor Dohnal. Štěpán Hulík, *Nástup normalizace ve filmovém studiu Barrandov. Illuminace 22*, 2010, č. 2, s. 48.

aby čs. kinematografie vystupovala i navenek jako celek při respektování národních zvláštností a zájmů.¹⁹⁸

Zpráva rovněž potvrdila nutnost ponechání ÚŘ ČSF, které bude právě tento jednotný ideový postup zaručovat: „Při organizační struktuře vycházet z toho, že je třeba ponechat malý řídicí orgán na federální úrovni (Ústředí československé kinematografie), který bude koordinovat a s konečnou platností schvalovat politicko-ideové plány tvorby české a slovenské kinematografie, řešit otázky zahraničních styků, zahraničního obchodu, určovat základní koncepce filmové distribuce, základní otázky mzdové, honorářové a cenové, základní legislativní a právní otázky, základní otázky technického rozvoje a otázky vědeckovýzkumného charakteru.“¹⁹⁹ Dodejme však, že v deformované normalizační realitě nakonec všechno bylo trochu jinak, jelikož vždycky nezáleželo na přesném nastavení systému pravomocí (ať už na republikové či federální úrovni), ale spíše na míře tlaku vycházejícího ze stranických centrál v Praze, Bratislavě či Moskvě. Docházelo pak k paradoxním situacím, kdy např. na tvorbu měl v praxi největší vliv ústřední dramaturg FSB Ludvík Toman, a nikoliv ústřední ředitel ČSF či ředitel FSB.²⁰⁰

Pro téma této práce je pak podstatné, že až do října 1970 nebyly řádně odděleny organizace Československý film a Český film, přičemž ta druhá existovala do jisté míry jen na papíře. Konstituování Českého filmu sice bylo usnesením č. 125/1969 Sb. vzato vládou ČSR na vědomí (viz kapitolu 2.4), ale jeho ústřední ředitelství stále splývalo s ÚŘ ČSF (ČF např. neměl vlastního ředitele). Zároveň se ve Zprávě o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1969 hovoří o tom, že Český film a Slovenský film jako dva samostatné podniky byly vytvořeny „v rozporu se zákonnými normami.“²⁰¹ Bohumil Steiner (od 1. října 1969 I. náměstek ústředního ředitele ČSF pro oblast českého filmu) byl sice od 1. listopadu 1969 pověřen také jako ústřední ředitel Českého filmu, ale není zcela jasné, jak se tyto dvě jeho funkce odlišovaly nebo zda se zcela překrývaly. Tento poněkud chaotický stav měla napravit až téměř dva roky od federalizace směrnice ústředního ředitele ČSF č. I-336 ze dne 25. října 1970, kterou bylo

¹⁹⁸ Zpráva o situaci v čs. kinematografii, b. d. (vzata na vědomí předsednictva ÚV KSČ 12. 1. 1970), s. 7. NA, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – předsednictvo 1966-1971, sv. 114, ar. j. 187, bod 5.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ O tom více viz Štěpán Hulík, *Kinematografie zapomnění, Počátky normalizace ve Filmovém studiu Barrandov (1968-1973)*. Praha: Academia 2011.

²⁰¹ *Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1969*. Praha: Československý film 1970, s. 4. Důvod tohoto rozporu už však zpráva neuvádí a zdá se, že vytvoření Českého a Slovenského filmu bylo v souladu s § 1 odst. 4 vládního nařízení č. 13/1962 Sb.

zřízeno na území ČSR organizační seskupení Český film, které tvořilo ředitelství ČF a jemu přímo podřízené podniky FSB, KF, ÚPF, Filmové laboratoře, Filmový průmysl a přechodně i Čs. Filmexport.²⁰²

²⁰² *Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1970.*
Praha: Československý film 1971, s. 1.

Závěr

Během Pražského jara v roce 1968 byl na plenárním zasedání ÚV KSČ 5. dubna 1968 přijat Akční program KSČ, který sliboval reformu socialismu, větší míru demokracie a další změny včetně federalizace Československa. Po srpnové okupaci vojsky Varšavské smlouvy však z tohoto Akčního programu zbyl v podstatě jen onen připravovaný plán federalizace. Ten poté dostal konkrétní podobu v ústavním zákoně 143/1968 Sb. o československé federaci přijatém symbolicky 28. října 1968 a účinném od 1. ledna 1969.

Na principech federálního uspořádání státu mělo poté být provedeno i rozdělení československé kinematografie. Stalo se tak na základě několika značně nekonzistentních právních aktů – dvou rozhodnutí ústředního ředitele ČSF Aloise Poledňáka o přenesení pravomocí v první polovině roku 1968, smlouvy ze 13. prosince 1968 uzavřené s oblastním ředitelem ČSF Bratislava Ctiborem Štítnickým a usnesení vlády ČSR (č. 125/1969) a SSR (č. 282/1969) z roku 1969. Tyto akty přinesly slovenskému filmu nezávislost a nechaly vzniknout dvěma odděleným organizacím, Českému filmu a Slovenskému filmu. Přesto však nebylo uspořádání ČSF zcela symetrické, neboť ústřední ředitelství ČSF nebylo řádně odděleno od organizace Český film. ÚŘ ČSF mělo totiž původně zaniknout a na jeho místě měl být vytvořen neautoritativní, ale pouze poradní kolegiální orgán Výbor československé kinematografie, jenž byl upraven v chystaném federálním zákoně o československé kinematografii. Ten však nakonec nebyl přijat a jmenováním Jiřího Purše do funkce ústředního ředitele ČSF 23. září 1969 bylo formálně potvrzeno i trvání ÚŘ ČSF.

Během normalizace bylo federativní uspořádání státu deformováno a návrat k větší centralizaci proběhl také v kinematografii. Tento vývoj, spolu s téměř kompletní výměnou „nespolehlivého“ personálního substrátu ve vedoucích funkcích filmových organizací, zajistil, že KSČ po období uvolnění opět získala direktivní kontrolu nad všemi složkami filmového průmyslu.

Zcela symetricky a beze sporů byl naopak rozdělen Svaz československých filmových a televizních umělců, když na jeho II. sjezdu, který se konal ve dnech 21. a 22. února 1969, vznikl ČeFITES jako obdoba slovenského SloFITES a zároveň byl ustaven Federální výbor FITES. Kvůli výrazné aktivitě během Pražského jara a hlasité podpoře

demokratizačních tendencí byly však tyto svazy v Česku i na Slovensku v roce 1970 zrušeny.

Příloha 1.

FEDERATIVNÍ USPOŘÁDÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO FILMU A VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE²⁰³

Představitelé Československého filmu, vědomi si toho, že rozvoj kinematografie jako nedílné součásti socialistické kultury je úzce spjatý s talentem tvůrců, s jejich tvůrčím úsilím a s kulturní politikou v této oblasti, uznávající národní osobitost a národní tradici filmové kultury, jsou přesvědčeni v souladu s rovnoprávným postavením dvou suverénních bratrských národů Čechů a Slováků, vyjádřeným v ústavním zákoně č. 143/1968 Sb. o československé federaci, že nejlepší zárukou plného rozvoje obou národních kinematografií je jejich rovnoprávné postavení a rovnocenné podmínky.

Proto se dohodli a svými podpisy stvrzují svébytnost

ČESKÉ NÁRODNÍ KINEMATOGRAFIE

a

SLOVENSKÉ NÁRODNÍ KINEMATOGRAFIE

jako dvou rovnoprávných a samostatných národních organizací. Zahrnují v sobě celou oblast národní filmové tvorby, zpracování, distribuce a vývozu a dovozu filmu. Pro obě národní kinematografie platí tyto zásady:

- 1.) Kinematografie bratrských národů Čechů a Slováků představují dvě rovnoprávné samostatné národní organizace Český film a Slovenský film.
- 2.) V čele obou národních kinematografií jsou rovnoprávná ústředí, která jsou vrcholnými orgány řízení národních filmových organizací. Ústředí českého filmu podléhá přímo české národní vládě a Ústředí slovenského filmu podléhá přímo slovenské národní vládě.
- 3.) V čele ústředí národních kinematografií stojí v rovnoprávném postavení ústřední ředitelé, které jmenuje a odvolává národní vláda.

²⁰³ Bohužel se nepodařilo dohledat originál smlouvy, ale pouze její opis a dále její pracovní verzi ve slovenském jazyce (lze předpokládat, že byla podepsána v dvoujazyčné verzi). Jako vzor pro tuto přílohu byl použi Opis smlouvy Federativní uspořádání československého filmu a vzájemná spolupráce ze 13. 12. 1968. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R12/AII/1P/6K.

- 4.) Obě národní kinematografie respektují zásady Dekretu č. 50/1945 Sb. o znárodnění filmového podnikání a rozvíjejí svoji činnost na socialistických principech.
- 5.) Obě národní kinematografie vytvářejí široký prostor pro svobodu filmového umění v souladu s velkým a zodpovědným posláním socialistické kultury a pečují o jeho šíření doma i v zahraničí.
- 6.) Obě národní kinematografie vytvářejí optimální podmínky pro úzkou všestrannou spolupráci a pomoc pro upevňování vztahu tvůrců pro zabezpečení nejvýhodnějších podmínek pro šíření filmových děl obou národních kinematografií vzájemně v obou národních republikách.
- 7.) Obě národní kinematografie budou úzce spolupracovat formou uzavírání smluvních vztahů mezi partnerskými útvary podle charakteru jejich činnosti.
- 8.) Obě národní kinematografie plně uplatní zásady demokratického řízení a progresivního podnikání, přičemž se budou řídit společně dohodnutými zásadami zejména v těchto otázkách:
 - a) koncepční úkoly perspektivního rozvoje národních kinematografií,
 - b) finanční, plánovací a cenová politika,
 - c) zásady odměňování,
 - d) technické a právní normy,
 - e) zásady devizového hospodaření,
 - f) investiční politika.
- 9.) Vzájemné finanční vztahy budou obě národní kinematografie řešit podle oboustranně dohodnutých zásad.
- 10.) V oblasti zahraniční obchodní činnosti budou platit tyto zásady:
 - a) obě národní kinematografie mají právo vyvážet filmová díla vlastní produkce ve vzájemné úzké spolupráci a pomoci.
 - b) při dovozu filmů ze zahraničí a při nekomerční činnosti obě kinematografie úzce spolupracují,
 - c) obě národní kinematografie mají právo sjednávat a provádět koprodukční, zakázkovou a agenturní činnost.

- 11.) Distribuci zajišťují v obou národních kinematografiích rovnoprávné půjčovny filmů, jejich vzájemné vztahy upravují oboustranné dohody.
- 12.) Vědeckou-výzkumnou činnosti v oboru filmu zabezpečují samostatná pracoviště, Český filmový ústav v Praze a Slovenský filmový ústav v Bratislavě. Také česká a slovenská filmotéka mají rovnoprávné postavení. Unikátními díly rovnoprávně disponují obě národní kinematografie.
- 13.) Základní principy týkající se obou národních kinematografií upraví zákon o kinematografii a podrobné zásady spolupráce v oblasti zahraničně-obchodní, kulturně-politické a vědecko-výzkumné činnosti v oboru filmu vymezí společně vypracované a schválené statuty.
- 14.) Obě národní filmové organizace budou úzce spolupracovat s uměleckými svazy především se Svazem filmových a televizních umělců a vytvářet tak podmínky dalšího rozvoje obou národních kinematografií.
- 15.) Obdobně budou rozvíjet spolupráci s odborovými svazy umění a kultury ROH a ostatními ideovými a zájmovými svazy tvůrčích a technických pracovníků.

Přijato a na znamení souhlasu
podepsáno v Bratislavě dne
13. prosince 1968

C. ŠTÍTNICKÝ v.r.
ústřední ředitel
Slovenského filmu Bratislava

A. POLEDŇÁK v.r.
ústřední ředitel
Československého filmu Praha

Příloha 2.

ZPRÁVA O ORGANIZAČNÍCH OPATŘENÍCH V OBLASTI ČESKOSLOVENSKÉHO FILMU V DŮSLEDKU FEDERÁLNÍHO USPOŘÁDÁNÍ STÁTU A ZÁSADY EKONOMICKÉHO ŘÍZENÍ ČESKÉHO FILMU²⁰⁴

Výrobní hospodářská jednotka kulturního charakteru Československý film byla podle vládního nařízení č. 13/1962 Sb., o nové organizaci Československého filmu, zřízena s působností pro celé území Československé socialistické republiky a to s odvoláním na ustanovení § 4 dekretu č. 50/1945 Sb., o opatřeních v oblasti filmu. Výrobně hospodářská jednotka Československý film prováděla vlastní výkon státního filmového monopolu.

Dnem 1. ledna 1967 bylo vytvořeno oblastní ředitelství Československého filmu Bratislava s obsáhlými pravomocemi v řízení kinematografie na Slovensku a v minulém roce byla výrobní hospodářská jednotka Československý film v souvislosti s připravovanou federalizací státu s předběžným souhlasem ministra kultury a informací vnitřně fakticky rozdělena na Český film a Slovenský film. Stalo se tak zásadním rozhodnutím ústředního ředitele Československého filmu ve smyslu § 5 cit. vládního nařízení č. 13/1962 Sb., tak, aby oběma kinematografiím byl zaručen svébytný, samostatný rozvoj v rámci národních filmových oborových organizací.

Podniky Československého filmu, existující na území ČSR, stávají se přitom současně organizacemi integračního seskupení Český film.

Federalizace státu však v zásadě změnila předpoklady, za kterých bylo vydáno vládní nařízení č. 13/1962 Sb., o nové organizaci Československého filmu. Je tedy nutné tuto normu nahradit novou: v souladu se záznamem ze zasedání vlády ČSR ze dne 1. dubna 1969, připravuje ministerstvo kultury ČSR návrh zákona o kinematografii a její organizaci v ČSR. Bylo již také jednáno, že na Slovensku bude postup obdobný.

Obě organizace Český film a Slovenský film po vydání zákona budou tedy napříště zcela hospodářsky a organizačně samostatné, přičemž se předpokládá trvale úzká spolupráce ve všech oborech filmové činnosti.

Při postupném zavádění nové hospodářské soustavy byl v Čs. filmu experimentálně ověřován systém hospodaření se zainteresovaností na hrubém důchodu, který by měl být v podstatě

²⁰⁴ Příloha 1) usnesení vlády ČSR č. 125 ze dne 25. 6. 1969. NFA, f. ÚŘ ČSF, sign. R8/AII/3P/7K.

zachován i v Českém filmu. Česká filmová tvorba i při své vysoké umělecké a technické úrovni a přes výrazné mezinárodní úspěchy není soběstačná a její udržení jako nezbytné trvalé součásti národní kultury vyžaduje určitou formu dotace, resp. úlev v předepsaných odvodech. Ježto tedy v případě filmu nejde a nesmí jít o činnost motivovanou převážně výdělkem, jsou nutné některé výjimky ze stanovených pravidel části II. vládního nařízení č. 100/1966 Sb.

Připojený materiál „Zásady ekonomického řízení Českého filmu“, jakož i celý předložený návrh byl předběžně projednán v připomínkovém řízení s ministerstvy financí, plánování, spravedlnosti a vnitra a jejich připomínky byly plně akceptovány a do návrhu pojaty.

Prameny a literatura

Prameny

Nepublikované

Archivní fondy

Národní archiv (NA), fond předsednictva ÚV KSČ, 1966-1971.

Národní archiv (NA), fond sekretariátu ÚV KSČ, 1966-1971.

Národní archiv (NA), fond ideologické komise ÚV KSČ, 1958-1968 a 1969-1971.

Národní filmový archiv (NFA), fond Ústředního ředitelství Československého filmu.

Národní filmový archiv (NFA), sbírky zvukových záznamů, přepis rozhovoru s Jiřím Puršem, č. 336 OS.

Výroční zprávy

Správa o komplexnom rozборе činnosti Československého filmu Bratislava za rok 1968. Bratislava: Československý film Bratislava 1969.

Správa o komplexnom rozборе činnosti Slovenského filmu Bratislava za rok 1969. Bratislava: Ústředí slovenského filmu 1970, s. 1.

Zpráva o výsledcích a rozboru hospodářské činnosti Ústředního ředitelství Čs. filmu za rok 1968. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu 1969.

Zpráva o výsledcích a rozboru hospodářské činnosti Ústředního ředitelství Čs. filmu za rok 1969. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu 1970.

Zpráva o výsledcích a rozboru hospodářské činnosti Ústředního ředitelství Čs. filmu za rok 1970. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu 1971.

Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1968. Praha: Československý film 1969.

Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1969. Praha: Československý film 1970.

Zpráva o zhodnocení činnosti a výsledku hospodaření výrobně hospodářské jednotky Čs. film za rok 1970. Praha: Československý film 1971.

Publikované

Právní prameny (publikované ve Sbírce zákonů, chronologicky)

Dekret presidenta republiky č. 50/1945 Sb. o opatřeních v oblasti filmu.

Zákon č. 36/1960 Sb. o územním členění státu.

Ústava Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb.

Vládní nařízení č. 13/1962 Sb. o nové organizaci Československého filmu.

Vládní nařízení č. 100/1966 o plánovitém řízení národního hospodářství.

Zákon č. 77/1968 Sb. o přípravě federativního uspořádání.

Vyhláška ministra zahraničního obchodu č. 121/1968 Sb. o oprávnění k zahraničně obchodní činnosti.

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci.

Literatura

Akční program KSČ přijatý na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 5. dubna 1968. Praha: Svoboda 1968.

BAUMA, Pavol, *Ekonomika československého filmu.* Bratislava: Slovenské vydavateľstvo technickej literatúry 1965.

CYSAŘOVÁ, Jarmila, *FITES a moc.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 1997.

CYSAŘOVÁ, Jarmila, *Koordinační výbor, tvůrčí svazy a moc 1968-1972.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2003.

CYSAŘOVÁ, Jarmila, *Pokus o občanské společenství.* Praha: FITES 1994.

DANIELIS, Aleš, *Reflexe nabídky českých filmů v období znárodněné kinematografie.* *Illuminace* 23, 2010, č. 3, s. 35.

Dokumenty Svazu čs. filmových a televizních umělců. Praha: FITES 1968.

GRÓNSKÝ, Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III, 1960-1989.* Praha: Karolinum 2007, s. 92.

HAVELKA, Jiří, *Čs. filmové hospodářství 1966-1970.* Praha: Československý filmový ústav 1976.

HORČICOVÁ, Alena; HOUSKA, Luboš; POLÁK, J. M.; PRŮŠA, Oldřich (eds.), *Československá federace.* Praha: Ústav státní správy 1969.

HULÍK, Štěpán, *Kinematografie zapomnění, Počátky normalizace ve Filmovém studiu Barrandov (1968-1973).* Praha: Academia 2011.

HULÍK, Štěpán, *Nástup normalizace ve filmovém studiu Barrandov.* *Illuminace* 22, 2010, č. 2, s. 48.

JIČÍNSKÝ, Zdeněk, *Vznik České národní rady v době Pražského jara 1968 a její působení do podzimu 1969.* Praha: Nakladatelství Svoboda 1990.

Kol. autorů, *Český hraný film IV. 1961 – 1970.* Praha: NFA 2004.

KSČ a československá kinematografie (Výbor dokumentů z let 1945 – 1980). Praha: ČSFÚ 1981, s. 70.

KUKLÍK, Jan a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989.* Praha: Linde 2009.

LUKEŠ, Jan: *Diagnózy času: Český a slovenský poválečný film.* Praha: Slovart 2013.

MACEK, Václav; PAŠTÉKOVÁ, Jelena, *Dejiny slovenskej kinematografie*. Martin: Osveta 1997.

Materiály 2. sjezdu FITeS a národných sjezdů ČeFITes a SloFites 21. a 22. února 1969 v Praze. Praha: FITES 1969.

PURŠ, Jiří, *Obrysy vývoje československé znárodněné kinematografie (1945-1980)*. Praha: Československý filmový ústav 1985.

PURŠ, Jiří, *Vývoj československé znárodněné kinematografie, 1945-1980*, Praha: Filmová a televizní fakulta AMU 1981.

RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. Století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press 1998.

RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Praha: Vyšehrad 2012.

RYCHLÍK, Jan, *Vznik česko-slovenské federace*. In: DEJMEK, Jindřich; LOUŽEK, Marek (eds.), *Srpen 1968. Čtyřicet let poté*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku 2008, s. 123-138.

SZCZEPANIK, Petr, *Úvod. Nová filmová historie, kulturní dějiny a archeologie médií*. In: Petr Szczepanik (ed.), *Nová filmová historie*. Praha: Herrmann & synové 2004, s. 9-41.

ŽATKULIAK, Jozef, *Federalizácia československého štátu 1968-1970. Vznik česko-slovenskej federácie roku 1968*. Brno: Doplněk 1996.

Periodika (vše z let 1968-1970)

Divadelní noviny (Praha: Svaz československých divadelních umělců)

Doba (Praha: Symposium)

Film a divadlo (Martin: Osveta)

Film a doba (Praha: Orbis)

Filmové a televizní noviny (Praha: Svaz čs. filmových a televizních umělců)

Kino (Praha: Orbis)

Květy (Praha: Rudé právo)

Mladá fronta (Praha: Mladá fronta)

Nové slovo (Bratislava: Pravda)

Rudé právo (Praha: ÚV KSČ)

Svobodné slovo (Praha: Melantrich)

Záběr (Praha: Panorama)

Zítřek (Praha: Melantrich)

Internetové prameny

-td [Tereza Czesany Dvořáková], Pravidla bibliografické citace pro katedru filmových studií. *Katedra filmových studií FF UK*, b. d. Dostupný na WWW: <http://film.ff.cuni.cz/rozcestnik/metodika/biblio_citaceKFS.pdf> [cit. 2. 7. 2013].

Citační norma ČSN ISO 690:2011, b. d. Dostupný na WWW: <<https://sites.google.com/site/novaiso690/co-norma-neresi/zkony-ap>> [cit. 2. 11. 2014].

Heslo „Demografia Slovenska“. *Wikipédia*, b. d. Dostupný na WWW: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Demografia_Slovenska > [cit. 17. 11. 2014].

Heslo „Obyvatelstvo Česka“. *Wikipedie*, b. d. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Obyvatelstvo_Česka> [cit. 17. 11. 2014].

Heslo „Strahovské události“. *Wikipedie*, b. d. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Strahovské_události> [cit. 15. 11. 2014].

Historie ministerstva, Dějiny ministerstva kultury. *Ministerstvo kultury*, b. d. Dostupný na WWW: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1839>> [cit. 26. 11. 2014].

ŠLOSAR, D., Výrobně hospodářské jednotky. *Naše řeč* 41, 1958, č. 9-10, s. 294. Dostupný na WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4661>> [cit. 26. 6. 2015]

Zákony pre ľudí, b. d. Dostupný na WWW: <<http://www.zakonypreludi.sk/>> [cit. 15. 3. 2015].

Zákony pro lidi, b. d. Dostupný na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/>> [cit. 2. 11. 2014].

Seznam citovaných filmů

Muž, ktorý luže (L'Homme qui ment; Alain Robbe-Grillet, 1968)

Kráľovská polovačka (La Chasse royale; François Leterrier, 1969)

Michael Kohlhaas – obchodník s koňmi (Michael Kohlhaas - Der Rebell; Volker Schlöndorff, 1969)

Obchod na korze (Ján Kadár, Elmar Klos, 1965)

Přehlídce velím já (Jaroslav Mach, 1969)

Slávnosť v botanickej záhrade (Elo Havetta, 1969)

Všichni dobře rodáci (Vojtěch Jasný, 1968)

Žert (Jaromil Jireš, 1968)